

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку у виробничій сфері

Мартюк Ігор Зіновійович

**«КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ
ПІДПРИЄМСТВА»**

Спеціальність 8.03050901 – облік і аудит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студента групи ОІСм-21
Мартюка І.З.

підпис

Науковий керівник
д.е.н., професор Крупка Я.Д.

підпис

Дипломну роботу допущено до
захисту

«__» _____ 201__ р.
Зав. кафедри

Прізвище, ініціали

Підпис

Тернопіль – 2017

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ІНВЕСТИЦІЇ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ, ОЦІНКА І ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ	7
1.1.Сутність інвестицій як економічної категорії та основи інвестиційної діяльності.....	7
1.2.Визнання, оцінка та класифікація інвестицій.....	15
1.3. Принципи організації обліку та аналізу капітальних інвестицій: вітчизняні та зарубіжні підходи.....	28
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ	43
2.1. Облік капітальних інвестицій у будівництво та придбання основних засобів.....	43
2.2. Облік капітальних витрат на ремонти та поліпшення основних засобів.....	
2.3. Відображення капітальних інвестицій в автоматизованій системі ПАП «Агропродсервіс».....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАП «АГРОПРОДСЕРВІС»	
3.1. Інформаційне забезпечення аналізу капітальних вкладень.....	
3.2. Аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій.....	
3.3. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс».	
Висновки до розділу 3.....	
ВИСНОВКИ	
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Розвиток ринкових перетворень в економіці України, налагодження ефективного виробництва продукції, впровадження новітніх технологій вимагають значних фінансових і матеріальних вкладень та їх детального відображення в обліково-аналітичній системі підприємств та установ. Реформування обліку і звітності націлене на гармонізацію та зближення вітчизняних та зарубіжних обліково-аналітичних систем, у тому числі й у сфері капітального та фінансового інвестування. Саме капітальні інвестиції є важливим фактором розширеного відтворення основних засобів та інших необоротних активів, які складають найбільшу частку у майні підприємства. Тому їх об'єктивна оцінка, повне відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності відіграють важливу роль в управлінні та стратегічному розвитку підприємств будь-яких галузей економіки.

Дослідженню питань обліку і аналізу інвестиційної діяльності у ринкових умовах в Україні і за рубежом присвячені праці багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних науковців. Слід відзначити фундаментальні праці таких зарубіжних дослідників, як Бернса В. Хавранека П., Бірмана Г. і Шмідта С., Велша Г.А., Нідлз Б. і Шорт Д.Г., Хендріксена Е.С та Ван Бреди М.Ф. Вітчизняні науковці Бондар М.І., Задорожний З.В., Кірейцев Г.Г., Крупка Я.Д., Пересада А.А. та інші розкривають проблеми вдосконалення обліково-аналітичної системи як капітальних, так і фінансових інвестицій. Проте ще є багато не досліджених питань, які стосуються інвестицій в окремих галузях економіки, визнання інвестиційної діяльності підприємства як важливої сфери економічного життя і розширеного відтворення матеріально-технічної бази підприємства. Це й визначило вибір даної теми дослідження, встановлення його мети і завдань.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження і удосконалення побудови обліково-аналітичної системи у сфері капітального інвестування для поточного та стратегічного управління розвитком підприємства.

Для розкриття мети дослідження в дипломній роботі передбачається вирішити такі **завдання**:

- ✓ дослідити сутність і значення капітальних інвестицій в господарській діяльності підприємства;
- ✓ удосконалити класифікацію інвестицій для раціональної побудови їх аналітичного та синтетичного обліку;
- ✓ дати порівняльну оцінку вітчизняній і зарубіжній обліково-аналітичній системі в інвестиційній сфері;
- ✓ розкрити особливості та проблемні питання обліку капітальних інвестицій у будівництво та придбання основних засобів та інших необоротних активів; розглянути методико-організаційні положення обліку капітальних інвестицій автоматизованій системі Приватного агропромислового підприємства ПАП «Агропродсервіс»;
- ✓ провести аналіз структури і динаміки капітального інвестування досліджуваного підприємства;
- ✓ дати власну оцінку ефективності інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс» за останні періоди.

Об'єктом дослідження є обліково-аналітична система у сфері капітального інвестування ПАП «Агропродсервіс».

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні, організаційні аспекти обліку капітальних інвестицій та аналізу їх ефективності.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи і спеціальні методи: теоретичного узагальнення, , причино-наслідкового зв'язку, метод спостереження і порівняння, системного аналізу, аналогії, конкретизації та узагальнення, індукції та дедукції.

Інформаційною базою дослідження стали праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, періодичні видання, методична та спеціальна література, законодавчі та нормативні документи, дані обліку і звітності ПАП «Агропродсервіс».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення методики, організації обліково-аналітичної

системи у сфері капітального інвестування. До важливих результатів можна віднести власне трактування поняття «капітальні інвестиції», пропозиції щодо вдосконалення їх визнання та класифікації, документального оформлення та відображення в обліку поліпшення основних засобів капітального характеру, результати проведеного аналізу структури і динаміки капітальних інвестицій та їх ефективності за матеріалами обліку і звітності ПАП «Агропродсервіс».

Апробація наукових досліджень. За результатами дослідження була опублікована стаття у Збірнику наукових праць студентів "Проблеми обліку, контролю та аудиту в умовах економічних трансформацій" (Тернопіль, 2016).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування викладених у дипломній роботі пропозицій щодо методики та організації обліку та аналізу капітальних інвестицій у ПАП «Агропродсервіс».

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 117 сторінок. Вона містить рисунків, таблиць, додатків. Список використаних джерел налічує 107 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ІНВЕСТИЦІЇ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ, ОЦІНКА І ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

1.1. Сутність інвестицій як економічної категорії та основи інвестиційної діяльності

Для досягнення основної мети виробничо-господарської діяльності в ринкових умовах – збільшення прибутку підприємства різних організаційно-правових форм повинні здійснювати розширене відтворення, неухильно нарощувати випуск продукції кращої якості, яка користується попитом, та з меншими витратами. Тільки при цій умові економічне становище підприємств буде міцним, навіть у кризовий період. Адже при розширеному відтворенні фондозберігаючого інтенсивного типу зміцнюється та оновлюється матеріально-технічна база, впроваджуються нові досягнення науково-технічного прогресу, вдосконалюється організація праці та виробництва, зростає його ефективність. При інтенсивному розширеному відтворенні на підприємствах підвищується продуктивність праці, фондівіддача, матеріаловіддача, якість продукції, прибуток та рентабельність. Відповідно, зміцнюється фінансовий стан підприємств, у них з'являються кошти для росту нагромадження та споживання, для неухильного підвищення технічного рівня виробництва, збільшення доходів своїх робітників, успішного вирішення інших проблем.

Проблема взаємозв'язку і взаємозалежності між етапами розвитку економіки, типом відтворення та характером оновлення основних засобів набуває в сучасних умовах виключно важливого значення. Здійснення процесу розширеного відтворення є необхідною вимогою розвитку суспільного виробництва.

Розглядаючи процеси розширеного відтворення та ефективність процесів господарської діяльності на мікрорівні, слід зазначити, що безпосередньою

базою та основою попередніх процесів є інвестування, що притаманне усім суб'єктам господарювання. Будь-який суб'єкт підприємницької діяльності постійно стикається з необхідністю вкладати кошти задля нарощення капіталу, отримання прибутку або соціального ефекту.

Інвестиційні процеси – невід'ємна складова відтворювального процесу. Останній відбувається у формі кругообігу матеріально-речових і трудових ресурсів та фінансових коштів; перші спрямовуються на створення умов відтворення, а другі – для функціонування самого процесу відтворення. Економічна роль інвестицій у відтворювальному процесі відображена на рис. 1.1.

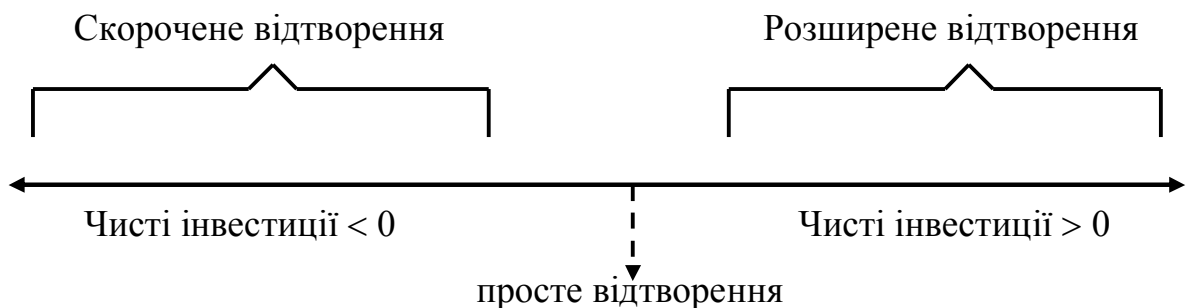

Рис. 1.1. Інвестиції в процесі відтворення

Чисті інвестиції (ЧІ) представляють собою загальний обсяг інвестицій, або валових інвестицій (ВІ) зменшених на суму амортизаційних відрахувань (АВ). Вони представляють собою вкладення коштів у виробничі активи та виробничий апарат. При цьому виникають наступні макроекономічні пропорції:

- ЧІ < 0, або АВ > ВІ, що призводить до зниження виробничого потенціалу, зменшення обсягів продукції та послуг, погіршення стану економіки;
- ЧІ = 0, або АВ = ВІ, що свідчить про відсутність економічного росту;
- ЧІ > 0, або АВ < ВІ, що забезпечує розширення відтворення, економічний ріст за рахунок росту доходів, темпи якого перевищують темпи росту обсягу чистих інвестицій.

Процес відтворення суспільного продукту складається із трьох стадій:

$$\Gamma - T \dots V \dots T' - \Gamma'.$$

Перша і третя стадії здійснюються в сфері обігу, а друга – у сфері виробництва. Ефективність процесу створення суспільного продукту в значній мірі визначається на першій стадії, оскільки перед вкладенням грошових коштів у фактори виробництва слід ретельно вибрати джерела фінансування, можливі напрямки їх використання, обґрунтувати доцільність інвестування. Інвестування займає вагоме місце у процесі відтворення, забезпечуючи зв'язок між кругообігами, перехід від однієї стадії до іншої. Інвестування, як процес, що охоплює всі стадії кругообігу, можна розглядати у вигляді наступної схеми: інвестування капіталу \Rightarrow використання капіталу \Rightarrow вивільнення капіталу. Після вивільнення з обороту капітал може бути знову інвестований у виробництво, тобто виступати як реінвестиція, або вивільнений з обороту (деінвестований). У випадку реінвестування інвестиційний процес буде повторюватися на рівні простого відтворення.

При дослідженні процесів відтворення на підприємствах необхідно визначитись з поняттям «інвестиції». В теоретичному плані дане поняття дає змогу осмислити весь інвестиційний процес як процес забезпечення відтворення капіталу в цілому, оскільки капітал – це не тільки вартість, яка приносить додану вартість. Капітал є основою економічного росту, отримання необхідного соціального ефекту. В кінцевому результаті, капітал – матеріальна і фінансова умови, основа розвитку суспільства, прогресу в цілому.

При переході до ринкових відносин у вітчизняну економічну літературу і практику увійшов термін «інвестиції», що є першим кроком на шляху до інтеграції України в міжнародну систему об'єднання капіталу.

Термін «інвестиція» походить від латинського «invest», що означає «вкладати». Вітчизняні і зарубіжні економісти часто розглядають інвестиції як довгострокове вкладення капіталу в різні сфери і галузі економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього природного середовища як всередині країни, так і за кордоном з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, одержання прибутку. В широкому розумінні цього слова інвестиції являють собою вкладення капіталу

з метою його збільшення в майбутньому [23,с.26]. Дана інтерпретація інвестицій є найпоширенішою в українських виданнях, хоча запозичена з зарубіжних джерел.

Дж. Кейнс, з одного боку, бачить в інвестиціях розмір доходу, акумульованого з метою нагромадження та обсяг ресурсів, тобто потенційний інвестиційний попит. З іншого боку, за його теорією, інвестиції виступають у формі вкладень (витрат), які визначають приріст вартості капітального майна, тобто як реалізовані у рівновазі попит та пропозиція. Дж. Кейнс трактував також інвестиції як поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду. Це визначення уточнює Пересада А.А., вважаючи інвестиції частиною доходу за даний період, яка не була використана для споживання» [75, с.39].

Економічна природа інвестицій зумовлена закономірностями процесу відтворення і полягає в використанні додаткового суспільного продукту для збільшення кількості і якості всіх елементів системи продуктивних сил суспільства. Джерело інвестицій – фонд накопичення (нагромадження), або частина національного доходу, що зберігається та спрямована на збільшення та розвиток факторів виробництва, і фонд заміщення, що використовується для оновлення зношених засобів виробництва у вигляді амортизаційних відрахувань. Таким чином, інвестиції - це те, що відкладається на завтра. З точки зору фінансів, інвестиції - це всі види активів (коштів), які вкладаються в економічну діяльність з метою одержання доходу, а з точки зору економіки, інвестиції - це витрати на створення, розширення і технічне переозброєння капіталу.

В економічній літературі термін «інвестиції», як правило, трактується, як будь-яке вкладання коштів, яке може і не приводити ні до зростання капіталу, ні до одержання прибутку. До них часто відносять «споживчі інвестиції», тобто придбання предметів довгострокового користування, які за своїм економічним змістом є інвестиціями [23, с.12].

Існує багато визначень терміну «інвестиції». Зокрема, у найбільш широкому розумінні слово «інвестувати» означає: розстатися з грошима

сьогодні, щоб отримати більшу їх суму в майбутньому. Доцільно, тим не менш, провести різницю між реальними та фінансовими інвестиціями. Реальні інвестиції (real investments) загалом включають інвестиції в який-небудь тип матеріальних активів, таких, як земля, обладнання, заводи. Фінансові інвестиції (financial investments) представляють собою угоди, записані на папері, такі, як звичайні акції та облігації. В примітивних економіках основна частина інвестицій належить до реальних, в той час як в сучасній економіці більша частина інвестицій представлена фінансовими інвестиціями». Д. Нордкотт розглядав капітальні вкладення як статтю в бюджеті довготермінових витрат, у якому визначаються напрями довготермінових інвестицій і джерела їх фінансування. Він вважав, що важливою частиною інвестиційних рішень є вирішення питання про джерела фінансування, а капітальні вкладення тісно пов'язані з вибором інвестиційних проектів [70, с. 37].

За визначенням К.Р.Макконела і С.А.Брю, інвестиції представляють собою «затрати на виробництво та нагромадження засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів» [23, с.89]. Крім цього вони стверджують, що житлові будинки, в яких проживають їхні власники, є також капітальними благами, бо ці будинки можна здати в найм і отримувати грошовий дохід, хоча власники і не роблять цього.

У вітчизняній літературі питанню визначення суті та поняття інвестицій надається значна увага. Професор І. О. Бланк розглядає інвестиції як вкладення капіталу з метою його наступного збільшення [6]. Заслужують на увагу аналогічні підходи до трактування суті інвестицій у працях Б. В. Губського, А. Н. Іванова, І. В. Ліпсіца, А. А. Пересади.

З різних позицій розглядають дане поняття Шевчук В. і Рогожин П., а саме: фінансової, за якою інвестиції – це активи, кошти, що вкладаються в господарську діяльність з метою отримання доходу; економічної, де інвестиції розглядаються як видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного та оборотного капіталу [105,с.6]. Пересадою А. А. пропонується наступна редакція поняття:

«Інвестиції – вкладення капіталу в об’єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання в майбутньому» [23,с.11].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Таке визначення не враховує грошової форми вкладень, що на даний час є основною, не встановлює мету інвестування, дещо звужує види ефекту від інвестування.

У Податковому кодексі України, визначено, що інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Дане визначення не враховує інвестиційних вкладень в оборотні засоби. Крім того, обмін коштів на майно, чи майна на майно може означати тільки зміну форми активів, а не здійснення нової інвестиції.

Незважаючи на те, що світовою економічною теорією вироблені більш-менш стабільні трактування сутності інвестицій, у практиці зустрічаються випадки вузького, однобокого визначення даного поняття. Найбільш характерними неточностями щодо цього, на думку проф. Крупки Я. Д., є [49,с.8]:

1. Ототожнення інвестицій з капітальними вкладеннями. У вітчизняній практиці, крім вкладень в довгострокові активи, інвестовані кошти можуть спрямовуватися на поповнення оборотних засобів, емісію та придбання цінних паперів, нематеріальних активів. Отже, капітальні вкладення можна вважати однією із форм реального інвестування.

2. Деякі вчені зводять інвестиції тільки до довгострокових вкладень, встановлюючи мінімальний інвестиційний лаг на рівні одного року. На його думку, поряд з довгостроковими мають право на існування і короткострокові інвестиції терміном до одного року. Розширення сфери інвестиційної діяльності в бік скорочення інвестиційного лага є особливо важливим у країнах з перехідною економікою.

3. В окремих визначеннях інвестиційна діяльність ототожнюється лише з грошовими вкладеннями. З такою точкою зору не можна погодитись, оскільки інвестиції можуть здійснюватися як в грошовій, так матеріальній чи нематеріальній формах.

4. Досліджуючи сутність інвестицій, слід також розглянути термін «капітальні інвестиції». Якщо із врахуванням вищенаведених трактувань, інвестиції, в загальному, можна ідентифікувати як вкладення будь-яких видів цінностей (грошових, матеріальних, інтелектуальних) в підприємство, з метою отримання певних вигод в майбутньому, то капітальні інвестиції являють собою вкладення у відтворення основних фондів. Це підтверджує їх трактування в різних нормативно-правових документах[49,с.12]:.

На законодавчому рівні термін «капітальні інвестиції» трактується таким чином. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» результатами капітальних вкладень є відтворення основних засобів і приріст матеріально-виробничих запасів. В Податковому кодексі України, дається визначення, капітальні інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм Податкового кодексу.

В цілому, з врахуванням даних уточнень поняття «інвестиції» можна трактувати як вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення інших вигод.

Узагальнюючи різні визначення поняття та сутності інвестицій проф. Крупка Я. Д. виділяє ряд специфічних рис, характерних для інвестиційного процесу:

1. Інвестиції, як правило, вимагають значних фінансових затрат.
2. Вигода, віддача від інвестицій може бути одержана лише у майбутньому на стадії експлуатації об'єкта інвестування.
3. При очікуванні результатів від інвестицій виникають певні елементи ризику та невизначеності.

4. Ті вкладення, що здійснюються в конкретне підприємство у формі будівництва, придбання основних засобів, розширення економічного потенціалу, розглядаються з позиції даного суб'єкта як капітальні інвестиції[49,с.12].

На сьогодні в Україні досить часто зовнішні інвестиції не направлені на удосконалення та розширення виробничих потужностей, а обмежуються сферою обігу та торгівлею, тобто імпорт та технології дистрибуції є кінцевим об'єктом інвестування. Відповідно дані інвестиції надають можливість використовувати зовнішні технології управління та користуватись споживчими цінностями імпортової продукції, але вітчизняна промисловість відчуває тиск в даному випадку. Імпортозаміщення та інвестування в промислово-виробничі галузі потребують уваги з боку політики регулювання держави.

Крім того, досить часто інвестування має обмежений цикл перетворень, результати якого говорять про те, що таке капітальні вкладення в економічній точці зору не може вважатися інвестицією. Тобто придбання виробничих потужностей іноземними компаніями здійснюється з метою використання даних потужностей як сировини (для прикладу, металоконструкції та устаткування – як металобрухт, земельні ділянки, як об'єкт продажу).

Інвестиційна діяльність, що пов'язана зі здійсненням капітальних інвестицій, набуває важливого значення в сучасних умовах господарювання, так як створює базис для стабільного функціонування та розвитку суб'єкта підприємницької діяльності. Здійснений у попередньому питанні короткий огляд наукових поглядів щодо самого терміну «інвестиції» дає змогу погодитись з думкою проф. Крупки Я.Д., що на сучасному етапі розвитку економічної думки інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання розглядається таким чином:

- подання бізнесу через призму інвестування, за яким будь-який господарський процес можна розглядати як окремий інвестиційний проект, з такими циклами як накопичення та обачливе витрачання фінансових ресурсів, їх інвестування у вигідні об'єкти, отримання прибутку, який може бути використаний на споживання або додатково реінвестований у бізнес;

- трактування інвестиційної діяльності як сукупності дій, спрямованих на здійснення інвестицій;

- визнання інвестиційної діяльності як двох взаємопов'язаних процесів: капітальних вкладень у будівництво чи придбання необоротних активів, а також фінансових інвестицій[49,с.18-19].

Саме останнє тлумачення інвестиційної діяльності знаходить своє відображення у національних і міжнародних стандартах обліку, які відіграють важливу роль у сфері нормативно-правового регулювання обліку капітальних інвестицій.

Зокрема, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку П(С)БО 7 «Основні засоби» визначає методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи та розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Відповідно з даним документом, капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи вважаються витратами на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що приносять додаткову вигоду), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів, у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих та устаткування для монтажу, що здійснюється підприємством.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСБО 16 «Основні засоби» не застосовує терміну «капітальні інвестиції», а визначає тільки облікові засади щодо основних засобів, з метою розуміння користувачами фінансової звітної інформації стосовно інвестицій суб'єкта господарювання у власні основні засоби.

На міжнародному рівні визнається як об'єкт обліку інвестиційна нерухомість. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 «Інвестиційна власність» дає наступне визначення інвестиційної нерухомості – це нерухомість (земля чи будівля, або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана (власником або орендарем згідно з угодою про

фінансову оренду) з метою отримання орендних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, але не для:

а) використання у виробництві чи для постачання товарів, надання послуг чи для адміністративних цілей, або

б) продажу в звичайному ході діяльності.

Отже, в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку відсутній такий термін як «капітальні інвестиції», тобто останні не вважаються інвестиціями взагалі. Винятком є тільки ті, які здійснюються в основні засоби з метою надання останніх в оренду.

Таким чином маємо відсутність чітких критеріїв визнання капітальних інвестицій, яка пов'язана із відсутністю єдиного підходу до трактування сутності капітальних інвестицій. Проте, на відміну від міжнародних правил, визнання в Україні таких активів, як капітальні інвестиції слід оцінити позитивно, оскільки з цим розширюється спектр інформації про природу та послідовність відновлення зношених основних засобів та розширення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання. Як зазначає проф. Задорожний З.В. вітчизняний облік має опиратися не тільки на зарубіжні, але й національні концепції[36, с.15].

Фактично, як зазначає Бондар М.І., доцільність визнання інвестицій як активу підприємства, у вітчизняному фінансовому обліку підкреслюється визначенням фінансових інвестицій відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку[7, с.26]. Там наводиться наступне визначення: фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Характеризуючи капітальні інвестиції як інвестиції (або вкладення), до них слід застосовувати загальні критерії визнання активів, які наведено в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Проте виникає певна колізія, оскільки П(С)БО 7 «Основні засоби» визначає капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи як витрати на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші

поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу), що здійснюється підприємством. Оскільки витрати підприємства відображають господарські процеси і в балансі показуються тільки в незавершеному виробництві або будівництві, то відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» капітальні інвестиції обліковуються по статті «Незавершене капітальні інвестиції», що призводить до спотворення як економічних термінів, так і принципів бухгалтерського обліку. Таким чином, порівняння характеристик міжнародних та національних стандартів свідчить, що вони містять відмінні положення щодо капітальних інвестицій, а це потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення капітальних інвестицій.

Отже, в економічній літературі і на законодавчо-нормативному рівні відсутнє чітке визначення поняття «капітальні інвестиції». На наш погляд, під капітальними інвестиціями слід розуміти вкладення у придбання і створення необоротних активів в процесі інвестиційної діяльності підприємства. Дане трактування вирізняється від інших тим, що в ньому чітко визначено:

по-перше, напрями вкладення коштів - придбання за кошти у постачальників чи спорудження, будівництво, розширення, виготовлення власними силами об'єктів;

по-друге, конкретні об'єкти вкладень – необоротні активи, які будуть використовуватися на підприємстві і як й інші активи будуть приносити економічні вигоди у майбутньому, чого вимагає Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національні П(С)БО;

по-третє, інвестиційні вкладення капітального характеру пов'язані з інвестиційною діяльністю підприємства загалом, чого не передбачено у жодному визначенні даного поняття в теорії і практиці.

Метою інвестиційної діяльності має бути комплексне ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, мобілізація всіх джерел інвестиційних

ресурсів та їх ефективне використання, стимулювання процесів розвитку виробничої сфери, створення умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів.

У сільськогосподарському виробництві, до якого належить досліджуване Приватне аграрнопромислове підприємство ПАП «Агропродсервіс», капітальні інвестиції мають бути сконцентровані на покращення родючості земельних угідь, придбання сільськогосподарської техніки та автотранспорту, будівництво і обладнання місць для зберігання і переробки зібраного урожаю, а також випуску продукції тваринництва.

1.2. Визнання, оцінка та класифікація інвестицій

Ефективне управління інвестиційною діяльністю на мікрорівні передбачає застосування адекватних методів оцінки інвестиційних ресурсів з врахуванням сучасних реалій та їх адаптації до зарубіжної практики. Метою оцінки, як зазначає проф. Крупка Я.Д.[49, с.61], є визначення на певну дату найбільш об'єктивної та реальної вартості активів в ринкових умовах. Метод оцінки є одним із найбільш важливих інструментів інвестиційної діяльності.

Оцінювати – значить визначати вартість, цінність або якість чогось. В бухгалтерському обліку оцінка набуває нової актуальності, оскільки його розвиток відбувається за оновленою ідеологією, яка спрямована на забезпечення реальної оцінки активів. Оцінка, традиційно розглядається як спосіб вираження в узагальнюючому грошову вимірнику господарських засобів та їх джерел, один із елементів бухгалтерського обліку. Вона є невід'ємним елементом бухгалтерського обліку. Оцінка активів у єдиному грошовому вимірнику є основою для їх відображення в бухгалтерському обліку.

Вітчизняні теоретики при розробці концепції бухгалтерського обліку надають оцінці визначального значення, адже саме оцінка є важливим елементом методології бухгалтерського обліку. За висловом відомого російського науковця проф. Я.В. Соколова: «Оцінка є серцем методології бухгалтерського обліку» [90, с.64]. Аналогічний є підхід застосовується й у

вітчизняних наукових колах, де вважається, що на даний період головним резервом удосконалення обліку є підвищення його наукового рівня, у подальшому розвитку його теорії і удосконаленні методології. Центральне місце в методології обліку відводиться бухгалтерській оцінці, яка актуалізує дослідження регулюючої його функції. Назарова І.Я. поєднує цінову політику з обліковою політикою [66, с.69],

Деякі науковці розглядають оцінку у складі методу бухгалтерського обліку, зокрема, такі як Г.Г.Кірейцев, Л.Г.Ловінська, Н.М.Малюга, розглядають оцінку в межах вимірювання. Основними рисами терміну «оцінка» є:

- оцінка є елементом методу бухгалтерського обліку;
 - оцінка може характеризувати вартісну складову, тобто бути вираженням вартості об'єктів бухгалтерського обліку, процесів та явищ, що виникають на підприємстві, у грошовому вимірнику, та ціннісну складову – бути вираженням думки про цінність об'єкта, його корисність у конкретний момент часу;
 - оцінку в бухгалтерському обліку можна розглядати з теоретичної, практичної та навчальної точки зору;
 - інформація про оцінку має відображатися в бухгалтерському обліку та бухгалтерській звітності для задоволення інформаційних потреб користувачів.
- Важливим аспектом є дослідження системи оцінки активів, відповідно до міжнародних та національних стандартів. У міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) пропонується для оцінки статей фінансової звітності застосовувати базові підходи при різних комбінаціях (табл.1.1).

До складу фактичної (історичної) вартості включають: суми витрат на придбання (виготовлення) активів за вирахуванням непрямих податків, реєстраційні збори, державне мито та інші платежі, які отримують у зв'язку з придбанням активів, суми ввізного мита, суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) активів, які не повертаються підприємству, витрати зі страхування ризиків доставки, витрати на встановлення і монтаж об'єктів, транспортно-заготівельні витрати, комісійні винагороди, витрати зі страхування ризиків доставки, інші прямі витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням активів.

Таблиця 1.1

Базові підходи до оцінки активів за МСБО та МСФЗ [62]

№	База оцінки	Використання для оцінки активів	Дата використання бази оцінки
1.	Історична собівартість	- сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів - справедлива вартість	- дата здійснення операції придбання активів - дата балансу
2.	Поточна собівартість	сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б сплачена при придбанні еквівалентного активу	- дата балансу - дата продажу активу
3.	Вартість реалізації	сума грошових коштів або їх еквівалентів, які можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу в ході звичайної реалізації	- дата балансу - дата продажу активу
4.	Теперішня вартість	теперішня дисконтована вартість майбутніх чистих надходжень грошових коштів, які має генерувати стаття в ході звичайної діяльності підприємства	дата балансу

Історично вважається, що первісно визначена вартість, за якою об'єкт надходив на підприємство, є найоптимальнішою ціною при придбанні майна. Важливим є те, що при використанні принципу історичної собівартості можливо достовірно оцінити суму грошових коштів, які були реально використані підприємством на придбання активу, а також проаналізувати ефективність здійснення закупівель на різні звітні дати. Тобто історична собівартість, за якою майно було оприбутковано на баланс, дозволяє і в майбутніх періодах зробити висновок щодо доцільності придбання майна за тою чи іншою ціною.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. передбачено переважно проводити оцінку активів, виходячи з їх історичної (фактичної) собівартості. Також міжнародні стандарти підтверджують пріоритетність принципу історичної собівартості. Собівартість представляє собою об'єктивну оцінку операції (ринкову вартість), здійсненої незалежними непов'язаними особами, які діють у власних інтересах.

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» первісна вартість представляє собою «історичну (фактичну) собівартість основних засобів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів, а коли основні засоби отримуються в обмін на інші активи, або безоплатно, їх оцінка здійснюється за справедливою вартістю.

Справедлива вартість – це вартість, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання у результаті операцій між незалежними, зацікавленими та обізнаними сторонами. Справедлива вартість визначається у порівнянні з вартістю обмінюваного об'єкту.

Справедлива вартість має свої сильні та слабкі сторони. Перевагою справедливої оцінки є те, що її використання створює умови для об'єктивного оцінювання майбутніх грошових потоків, забезпечення порівнянності активів, придбаних в різний час. В свою чергу, це сприяє ефективному менеджменту та об'єктивній оцінці результатів діяльності. Слабкою стороною справедливої оцінки є її умовність, адже вона визначається не за реальною господарською операцією і не підтверджується документально. Крім того, вона певною мірою порушує принцип обачності, дотримання якого вимагається при складанні звітності для мінімізації невизначеності показників. У міжнародній практиці термін «ринкова вартість» і поняття «справедлива вартість» використовуються у стандартах фінансової звітності та в стандартах оцінки. У більшості випадків вони носять однаковий зміст.

Слід зазначити, що П(С)БО 30 «Біологічні активи», яке має використовувати досліджуване підприємство ПАП «Агропродсервіс», зобов'язує сільськогосподарські підприємства на дату річної та іншої звітності проводити оцінку довгострокових біологічних активів за справедливою вартістю, що суперечить чинному законодавству, оскільки відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено пріоритетність історичної (фактичної) собівартості.

При підготовці фінансової звітності за міжнародними стандартами справедливу вартість рекомендовано визначати за ринковою та неринковою

вартістю. За ринковою вартістю, за міжнародними стандартами оцінки, активи оцінюються з допомогою витратного, дохідного підходів, порівняння продаж з відповідними аналогами. При встановленні організаційно-методичних підходів облікової політики щодо оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції за справедливою вартістю таких підходів є п'ять, зокрема: аналіз контрактів, аналогів, прийнятних цін, експертної оцінки відповідною комісією, за сторонньою професійною оцінкою. Тут також допускається відхилення від міжнародних стандартів. Оцінка активів за справедливою вартістю досить складна і зумовлює великі труднощі на практиці. Крім того, при розробці міжнародних стандартів затверджено проект для обговорення Е 65 «Сільське господарство», що викликав дискусії щодо доцільності використання справедливої вартості для оцінки сільськогосподарських активів, зокрема:

а) ринкові ціни є нестабільними, тому виникають проблеми щодо обґрунтованого визначення результатів у динаміці;

б) можуть бути обтяжливими вимоги до оцінки за справедливою вартістю, особливо при поданні проміжної звітності;

в) оцінку за собівартістю використовують досить давно і вона набула широкого поширення;

г) дана оцінка дає більш об'єктивні результати, її давно застосовують при дослідженнях результатів протягом тривалого часу, вона не суперечить принципам МСБО щодо визнання доходу;

д) між фактичною ціною реалізації і оцінкою біологічних активів можуть існувати певні розбіжності;

е) досить часто теперішня вартість очікуваних грошових потоків вимагає незалежної зовнішньої оцінки, що для підприємств може бути обтяжливим;

є) виникає ряд питань відносно обґрунтованості визнання доходів стосовно оцінки продукції при первісному визнанні, адже продукція ще не реалізована і її якість невідома.

Незважаючи на всі недоліки стандарт МСБО 41 «Сільське господарство» був прийнятий і у ньому залишено справедливу вартість як основу в оцінці біологічних активів.

Поточна собівартість (поточна ринкова ціна при придбанні активу), як важливий підхід до оцінки, виникає за умови, якщо на ринку будуть такі ж активи, які має у наявності підприємство на дату балансу. Важливість такої оцінки полягає у тому, що вона відображає і враховує ринкові коливання цін, інфляційні процеси, зміни у технології виробництва, її можна вважати дуже наближеною до справедливої вартості активів.

Що стосується обліку капітальних інвестицій та необоротних активів за поточною вартістю, то суть його полягає у коригуванні балансової вартості таких активів на індекс зміни загального рівня цін. Даному методу віддана перевага при оцінці основних засобів при їх оподатковуванні. Хоча скоригована вартість таких засобів ближча до дійсної, ніж незмінна величина собівартості, вона, все одно, не відображає реальної оцінки. Це зв'язано з тим, що ціни на різні об'єкти капітального інвестування в основні засоби підприємства не можуть змінюватися аналогічно загальному рівню цін. До того, на практиці можлива зміна вартості окремих об'єктів в бік, протилежний зміні загального рівня цін.

При умові обліку основних засобів за поточною вартістю відшкодування величини введених в результаті капітального інвестування об'єктів протягом звітного періоду здійснюється шляхом нарахування амортизації від їх вартості на підприємстві. Такою вартістю визнається ціна заміщення, або ринкова чи експертна ціна певного об'єкта. Зростання поточної вартості основних засобів через їх дооцінку відноситься на збільшення додаткового капіталу. У разі обліку необоротних активів за поточною вартістю застосовується концепція фізичного капіталу, згідно з якою вигоди або втрати від володіння такими об'єктами не впливає на величину прибутку підприємства.

Оцінка за вартістю реалізації (вибуття) передбачає відображення необоротних активів за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку можна отримати при продажу активів. Застосування такого підходу на практиці має певні недоліки, а саме:

- а) зазвичай, складно визначити додаткові витрати, які можуть бути понесені при продажі необоротних активів;

- б) проблемним є визначення продажної вартості окремих нетипових об'єктів, що знаходяться у власності підприємства. Зокрема, у практиці спостерігається невідповідні дії, коли вартість потенційно прибуткових основних засобів значно занижують або прирівнюють до нуля через відсутність ринків збуту, а, отже, занижуються ціни вибуття;
- в) проблемою є те, що чистий прибуток від операції при продажі відображається до дати продажу та у звітності показується як реалізований, хоча реалізація ще не відбулася;
- г) безперервний облік за теперішньою вартістю ігнорує концепцією вартості у експлуатації. Підприємство може оцінити об'єкт основних засобів, виходячи із можливостей його комерційного використання, а не від продажу. Тим більше, основні засоби за своєю сутністю не призначені для реалізації, а для утримання. Тому зниження їх продажної вартості не приносить збитку підприємству, за виключенням недоамортизованої їх частки.

Оцінювання активів за теперішньою (дисконтованою) вартістю відбувається за умови, коли надходження або вибуття грошових коштів очікується за певні проміжки часу, тобто (більше 1 року, і за умови, що поточна ціна цих надходжень є нижчою від реальної суми до отримання або сплати. Це пов'язано з тим, що отримані у даний час гроші є значно дорожчими, ніж ті, які мають бути отримані у майбутньому.

Причини зміни вартості грошей у часі полягають у наступному:

- існує ризик неповернення грошей, через те чим більший період очікування, тим суттєвішим буде ризик;
- за час очікування грошей можливе зростання ціни на активи, особливо на необоротні матеріальні активи, які необхідні підприємству для здійснення господарської діяльності;
- можливість інвестувати грошові кошти сьогодні для того, щоб отримати додаткові прибутки у майбутньому.

У практиці обліку зарубіжних країн використання даного методу оцінки є більш поширеним, в Україні він майже не використовується.

Методи та техніка оцінки капітальних інвестицій постійно змінювалися і вдосконалювалися. В 50-х роках минулого століття застосовувались методи, які передбачали використання облікової інформації, отриманої з балансу та інших форм бухгалтерського обліку. Динамічні методи оцінювання, які ґрунтувалися на теорії дооцінки, дисконтування, враховують фактор часу, вплив інфляції почали застосовувати у 70-х роках минулого століття.

В Україні до останнього часу використовувались прості традиційні бухгалтерські методи оцінки, що базуються переважно на залишковій бухгалтерській вартості активів або їх собівартості [51]. Проте, вплив фінансової глобалізації та розвиток міжнародних економічних відносин, поширення практики ведення бізнесу за кордоном довели, що без коригування первісної чи залишкової вартості активів підприємства, найперше довгострокових, не можна обійтися.

Крім того, як зазначає проф. Крупка Я.Д., недосконалість оцінки за первісною та залишковою вартістю об'єктів спричинили розбіжності бухгалтерського та фактичного (технічного) зносу. Особливо це стосується періоду, коли в обліку більшість суб'єктів господарювання почали застосовувати податковий метод нарахування амортизації. Із запровадженням у 2011 році Податкового кодексу України, норми амортизації було глибше диференційовано: із 4-х до 16-ти груп. Проте й це не відповідає реальному зносу та дійсному терміну корисного використання окремих об'єктів основних засобів та іншого майна інвестиційної сфери. Крім цього, як зазначає автор, залишкова вартість не враховує морального старіння об'єктів, кон'юнктури ринку, інфляційних процесів та інших чинників, пов'язаних із визначенням дійсної ринкової вартості [45, с.16].

Існує значна кількість видів та методів оцінки прогнозованих чи здійснених інвестицій. Основні з них можна представити наступним чином: як консервативні методи та динамічні методи оцінки. Узагальнені основні види оцінки, які застосовуються в зарубіжній та вітчизняній практиці, наведено у табл.1.2.

Класифікація видів та методів оцінки [49, с.34-35]

Вид оцінки	Метод оцінки
Первісна вартість, або історична вартість (original costs)	За сумою грошових коштів, затрачених на будівництво чи придбання активів
Відновна вартість, або поточна собівартість (replacement value)	За сумою коштів, яка повинна бути заплачена в цей момент при необхідності придбання (створення) такого ж або аналогічного активу
Залишкова (балансова) вартість	За різницею між первісною (відновною) вартістю й нарахованим зносом. Вона входить до валюти балансу
Ринкова вартість (market value)	За сумою коштів, яка може бути одержана при купівлі чи продажу наявних засобів на вільному ринку
Поточна вартість, або вартість реалізації (current value)	За ринковою продажною ціною аналогічних активів
Чиста вартість реалізації (net realizable value)	За ціною реалізації без витрат, пов'язаних із реалізацією
Експертна вартість (appraisal value)	За розрахунковою величиною поточної вартості придбання активів
Теперішня вартість (present value)	За теперішньою вартістю майбутніх грошових потоків
Дійсна (ідеальна) вартість	Комплексна оцінка із використанням 1, 2, 3, 7 та 8 методів
Інвестиційна вартість	За розмірами інвестиційних ресурсів, укладених у реалізацію інвестиційного проекту
Справедлива вартість (fair value)	За вартістю, за якою активи можуть бути обмінними між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами
Ліквідаційна вартість	За сумою коштів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) активів після закінчення строку їх корисного використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)
Сума очікуваного відшкодування (recoverable amount)	За сумою, яку підприємство сподівається отримати в результаті майбутнього використання активу, включаючи його ліквідаційну вартість
Споживча (внутрішня вартість)	За суб'єктивною цінністю для конкретного власника
Страхова вартість	За вартістю, визначеною з метою страхування об'єкта
Митна вартість	За вартістю імпортованих чи експортованих об'єктів для визначення мита, митних послуг

До першої групи віднесено: оцінку за історичною собівартістю, нормативними затратами, первісною та залишковою вартістю. Дані методи, як зазначає проф. Крупка Я.Д., базуються на даних бухгалтерського обліку, тому

в момент оцінки вони є найбільш точними, проте не враховують фактор часу, кон'юнктури ринку, інфляції та інших чинників [49, с.33-35].

Друга група передбачає оцінку за поточною, чистою, справедливою, дисконтованою вартістю, експертною оцінкою. Ці методи базуються на ринкових принципах формування ціни, мало прив'язані до минулих затрат, проте вони опираються на майбутні доходи. На думку проф. Крупки Я.Д., вони є більш динамічними та виражають не тільки внутрішню оцінку, а й вартість того чи іншого об'єкта в ринковому середовищі[49, с.35].

Для аналізу, планування, а також підвищення ефективності інвестицій на мікрорівні необхідна їх науково обґрунтована класифікація, що може виявитися дуже корисною для вибору методів та джерел фінансування інвестицій. Класифікація інвестицій здійснюється на підставі ознак чи критеріїв та дозволяє об'єднати інвестиції в однорідні за ознаками групи. Класифікація – це систематизований розподіл явищ на певні групи, класи на підставі схожості або відмінності явищ вивчення.

З метою планування, обліку і відображення у звітності інвестиції класифікуються за різними ознаками. На рис. 1.2 подано класифікацію інвестицій, розроблену авторами навчального посібника «Облік інвестиційно-інноваційної діяльності» Крупкою Я.Д., Пителем С.В. та Мельничук І.В.

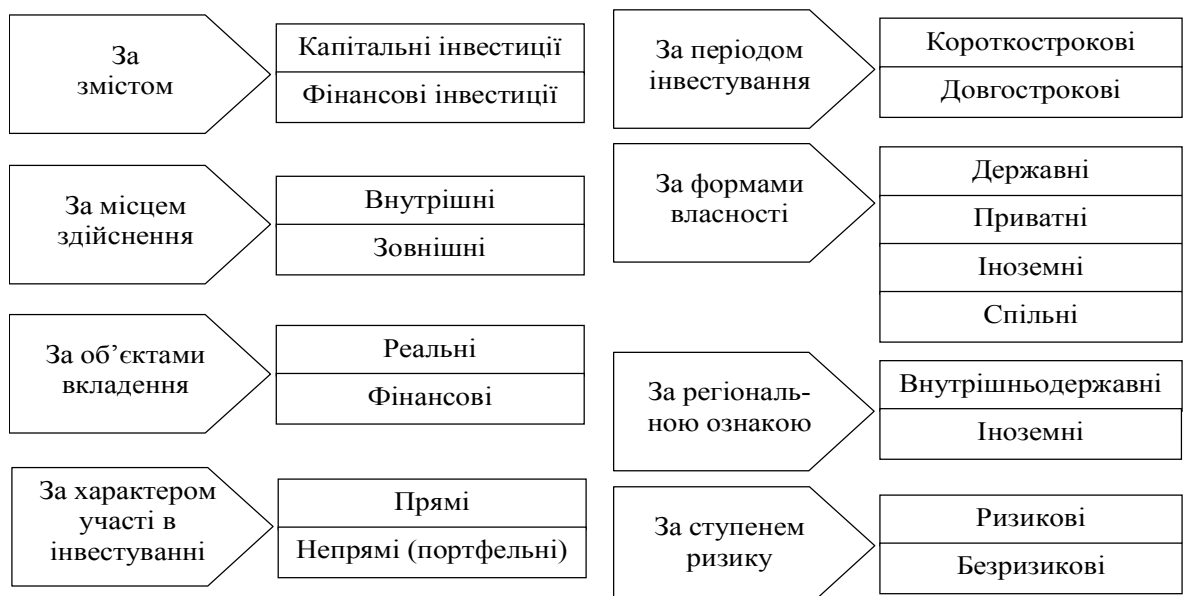

Рис.1.2. Класифікація інвестицій [50, с.12]

На нашу думку, більш детально економічну природу інвестицій прояснює класифікація, в основу якої покладені наступні ознаки:

- 1) види інвестицій;
- 2) об'єкт інвестування;
- 3) сфера застосування;
- 4) форма власності інвестиції;
- 5) форма участі інвестора;
- 6) регіональний характер;
- 7) період інвестування;
- 8) масштаб інвестування;
- 9) ступінь обов'язковості здійснення;
- 10) форма ефекту;
- 11) ступінь впливу інших інвестицій;
- 12) рівень ризику.

У дану класифікацію додатково уведено ще кілька ознак, зокрема: за видами інвестування, сферами застосування, масштабами інвестування, формами одержання ефекту. Розглянемо деякі із них.

За ознакою «види інвестицій» розрізняють наступні види інвестицій:

1. Грошові кошти, цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери.
2. Рухоме і нерухоме майно.
3. Майнові права, пов'язані з авторським правом, досвідом і іншими видами інтелектуальних цінностей.
4. Сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, що оформлені у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідного для організації того чи іншого виду діяльності, але не запатентованого (“ноу-хау”).
5. Право користування землею, водою, ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також іншими майновими правами.
6. Інші цінності.

За ознакою «об'єкт інвестування» розрізняють:

1. Інвестиції у фізичні активи. Під фізичними активами розуміють виробничі будови і споруди, а також будь-які види машин та обладнання з терміном служби більше року. Інвестиції у фізичні активи часто називають інвестиціями у реальні активи. Всі різновиди даних інвестицій можна звести до таких основних груп:

- інвестиції у підвищення ефективності. Їх метою є насамперед створення умов для зниження витрат за рахунок заміни обладнання, навчання персоналу, переміщення виробничих потужностей у райони з більш вигідними умовами виробництва;
- інвестиції в розширення виробництва. Завданням такого інвестування є розширення можливостей випуску продукції, товарів для ринків, які сформувались раніше, у рамках вже існуючих виробництв;
- інвестиції в нові виробництва. Такі інвестиції забезпечують створення нових підприємств, які будуть випускати товари або надавати новий тип послуг, що раніше не виготовлялися або дозволять, для прикладу, фірмі здійснювати спроби виходу товарів, які випускалися раніше, на нові для неї ринки збуту;
- інвестиції у нові товари, технології і ринки;
- інвестиції в оновлення основного капіталу або інвестиції на заміну вибуття;
- інвестиції у ризикові науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР).

У межах даної групи слід виділити:

А. Інвестиції в основний капітал, які згруповані за ознакою «спосіб виконання робіт», поділяються на:

- Інвестиції, що здійснені підрядним способом;
- Інвестиції, здійснені господарським способом.

В. Інвестиції в основний капітал, за ознакою «технологічна структура»:

- будівельно-монтажні роботи;

- інвестиції в машини та обладнання;
- інвестиції в інструменти, інвентар;
- інші капітальні роботи та витрати.

C. Інвестиції в основний капітал, за ознакою «форма відтворення»:

- нове будівництво: спорудження підприємств, будівель, споруд, яке здійснюється на нових площадках на підставі затвердженої проектно-кошторисної документації;
- розширення діючого підприємства – будівництво додаткових виробничих комплексів і виробництв, будівництво нових чи розширення існуючих цехів з метою збільшення виробничих потужностей;
- реконструкція діючих підприємств – здійснення за єдиним проектом повного або часткового переобладнання і перебудови виробництв із заміною морально застарілого чи фізично зношеного обладнання з метою зміни профілю випуску продукції;
- технічне переозброєння – комплекс заходів, спрямованих на підвищення техніко-економічного рівня виробництва окремих виробництв, обладнання тощо.

D. Інвестиції в основний капітал, за ознакою «призначення»:

- виробничого призначення;
- невиробничого призначення;

2. Інвестиції в грошові активи чи фінансові інвестиції. Під грошовими активами розуміють права на отримання грошових коштів від інших фізичних чи юридичних осіб, наприклад, депозитів в банку, облігацій, акцій. В даній групі необхідно виділяти:

- прями інвестиції – інвестиції у певне підприємство, обсяг яких складає не менше 10% акціонерного капіталу цього підприємства;
- портфельні інвестиції – інвестиції в цінні папери певного підприємства, обсяг яких складає менше 10% акціонерного капіталу;

- інші інвестиції – інвестиції, не пов’язані з підприємством (вкладення капіталу в державні цінні папери).

3. Інвестиції у нематеріальні активи. Під нематеріальними активами розуміють цінності, які суб’єкт господарювання набуває в результаті проведення програм перенавчання та підвищення кваліфікації персоналу, розробки торгових знаків, купівлі ліцензій та інші.

За третьою ознакою – «сфера застосування» – інвестиції класифікують залежно від сфери діяльності, у яку вони спрямовуються. Наприклад, для сільськогосподарської організації, якою вважається ПАП «Агропродсервіс», при здійсненні капітального будівництва, можна виділити наступні сфери інвестування:

- постачання, тобто забезпечення будівельними матеріалами, технікою, транспортом;
- виробництво, тобто безпосередньо здійснення будівельних робіт;
- введення об’єктів сільськогосподарського, промислового та соціального характеру в дію тощо.

За ознакою «форма власності інвестиції» виділяють:

1. Державні інвестиції, які здійснюються державними органами влади різних рівнів за рахунок відповідних бюджетів, позабюджетних фондів та позикових коштів.

2. Іноземні інвестиції, які здійснюються іноземними юридичними та фізичними особами та міжнародними організаціями.

3. Приватні інвестиції, які здійснюються приватними особами та підприємства недержавної форми власності.

4. Спільні інвестиції – здійснюються спільно вітчизняними та іноземними інвесторами.

За ознакою «форма участі інвестора» розрізняють

1. Часткову участь в створенні нових підприємств чи купівля частини в діючих підприємств (наприклад, дольова участь у товаристві з обмеженою відповідальністю);

2. Створення підприємств, які повністю належать інвестору, або придбання діючих підприємств повністю;
3. Купівля рухомого чи нерухомого майна шляхом прямого отримання або у формі акцій, облігацій, інших цінних паперів;
4. Придбання концесій на використання природних ресурсів, прав користування землею, інших майнових прав.

За шостою ознакою «регіональний характер» – виділяють:

1. Інвестиції за кордон – вкладення коштів в об'єкти інвестування, які розміщені за межами кордонів країни.
2. Іноземні інвестиції – вкладення іноземних юридичних, фізичних осіб, іноземних держав, міжнародних урядових та неурядових організацій.
3. Регіональні інвестиції – вкладення коштів в межах конкретного регіону країни.

За ознакою «період інвестування» розрізняють:

1. Короткострокові, як правило, тривалістю не більше року (короткострокові депозитні вклади, ощадні сертифікати);
2. Довгострокові, тривалістю більше одного року. Такий критерій застосовується в практиці обліку, але, на нашу думку, він потребує подальшої деталізації. Зокрема, довгострокові інвестиції можна деталізувати наступним чином: до 2 років; від 2 до 3 років; від 3 до 5 років; більше 5 років.

За ознакою «масштаб інвестування» розрізняють інвестиції в малі, середні та великі проекти.

За ознакою «ступінь обов'язковості здійснення» доцільно виділяти:

1. Обов'язкові інвестиції або інвестиції заради задоволення вимог державних органів управління. Ця різновидність інвестицій необхідна в тому випадку, коли фірма повинна задовольняти вимоги влади у частині або економічних стандартів, або безпеки продукції, або інших умов діяльності, які не можуть бути забезпечені за рахунок лише вдосконалення менеджменту.
2. Необов'язкові, що здійснюються з ініціативи самого підприємства-інвестора.

За ознакою «форма ефекту» розрізняють:

1. Пасивні інвестиції, тобто такі, які забезпечують в кращому випадку не погіршення показників прибутковості вкладень в операції підприємства за рахунок заміни застарілого обладнання, підготовки нового персоналу;
2. Активні інвестиції, тобто такі, що забезпечують підвищення конкурентоздатності фірми та її прибутковості порівняно з раніше досягнутими результатами, за рахунок впровадження нової технології, організації випуску товарів, які користуються попитом, захоплення нових ринків, чи поглинання конкуруючих фірм.

За одинадцятою ознакою «ступінь впливу інших інвестицій» – виділяють:

1. Незалежні інвестиції.
2. Ті, які вимагають супутніх інвестицій.
3. Інвестиції, чутливі до прийняття конкуруючих інвестиційних рішень.

Остання ознака «рівень ризику» – передбачає наступну класифікацію інвестицій:

1. Безризикові. Наприклад, в деяких країнах вкладення в короткострокові державні облігації вважаються безпечними, а дохід за ними визначає безпечну ставку, яка використовується при оцінці вкладів як межа початку інвестиційного ризику.

2. Ризикові. Ступінь ризику, чи ступінь невизначеності, пов'язана із інвестиціями, залежить, наприклад, від таких факторів, як час, об'єкт вкладення і т.д. Ступінь небезпеки важко передбачити. Результати роботи підприємства після завершення інвестицій залежить від терміну інвестування і отримання результатів, масштабів проекту, його цілей (створення нової продукції, зниження затрат виробництва, розширення обсягу продаж, виконання державного замовлення тощо).

Основними критеріями оцінки ступеню ризику можуть бути:

- можливість втрати всієї суми розрахункового прибутку. Ризик допустимий;

- можливість втрати не тільки прибутку, але й розрахункового валового доходу після реалізації проекту. Ризик критичний;
- можливість втрати всіх активів та банкрутство інвестора. Катастрофічний ризик.

Так, зокрема, реальні інвестиції можна класифікувати за рівнем ризику наступним чином (табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Розподіл реальних інвестицій за рівнем ризику

Низький рівень ризику			Високий рівень ризику		
Обов'язкові інвестиції	Інвестиції в підвищення ефективності	Інвестиції в оновлення основного капіталу	Інвестиції в розширення виробництва	Інвестиції в нові виробництва	Інвестиції в ризикові НДДКР

Вищенаведена класифікація інвестицій відображає систематизований їх поділ за найбільш суттєвими ознаками з метою оцінки ризиків в умовах глобальних трансформацій, а також вибору найбільш привабливих інвестиційних проектів і програм.

1.3. Принципи організації обліку та аналізу капітальних інвестицій: вітчизняні та зарубіжні підходи

У системі управління інвестиціями провідна роль належить обліку й аналізу. Їхні функції полягають у відстежуванні динаміки, обсягів, напрямів руху, притоку і відтоку інвестицій, їх місцезнаходження (країна, регіон, суб'єкт господарювання), аналізі основних чинників ефективності та причин (політичних, економічних, правових та інших), скорочення інвестиційної активності, підвищення чи послаблення інвестиційної привабливості проектів та підприємств загалом.

В системі вітчизняного бухгалтерського обліку до 2000 року застосовувався термін «капітальні вкладення» та кілька окремих синтетичних рахунків, пов'язаних із ними: 03 «Капітальний ремонт», 33 «Капітальні

вкладення», 54 «Рахунки в банку за коштами на капітальні вкладення», 86 «Амортизаційний фонд», 93 «Фінансування капітальних вкладень», 94 «Фінансування формування основного стада».

На даний час з інвестиціями безпосередньо пов'язані наступні синтетичні рахунки: 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 15 «Капітальні інвестиції», 16 «Довгострокові біологічні активи», 35 «Поточні фінансові інвестиції», 72 «Дохід від участі в капіталі», 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 96 «Втрати від участі в капіталі», 09 «Амортизаційні відрахування».

Оскільки особливості обліку капітальних інвестицій та його організації в Україні висвітлено в працях багатьох відомих вітчизняних науковців, зокрема, Я.Д.Крупки, М.І.Бондара та інших, у даному дослідженні спробуємо акцентувати увагу лише на окремих моментах відображення даного виду інвестицій у міжнародних стандартах обліку, зокрема у вітчизняних П(С)БО, Міжнародних стандартах фінансової звітності (IFRS), Національних стандартах (GAAP) та інших.

Термін GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) перекладається як загальноприйняті правила обліку, тобто, виходячи із його змісту, можна говорити про GAAP будь-якої країни: GAAP США, GAAP Великобританії, GAAP ФРН, GAAP Франції тощо. Разом з тим GAAP - це усталена аббревіатура назви американських стандартів, тобто при використанні терміну «GAAP» необхідно пам'ятати, що без вказівки країни GAAP трактується як американські стандарти, при наявності специфікації країни - як її національні стандарти. Розробкою GAAP займаються:

1. Американський Інститут Сертифікованих Незалежних Бухгалтерів (American Institute of Certified Public Accountants – AICPA).

2. Комітет зі Стандартів Фінансового Обліку (Financial Accounting Standards Board – FASB). Окрім Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку FASB також видає інтерпретацію принципів, які представляють собою модифікацію і уточнення існуючих стандартів. Інтерпретація даних принципів має силу стандартів.

3. Державна комісія з бухгалтерського обліку – Governmental Accounting Standard Board (GASB), яка займається державною звітністю і звітністю місцевого значення.

Значна кількість компаній, які здійснюють свою діяльність на міжнародних ринках, використовують системи бухгалтерського обліку GAAP, що розповсюджені в США та деяких інших країнах. Без її знання жоден з навіть найдосвідченіших бухгалтерів не може бути прийнятий на роботу у велику компанію. Зростанню популярності GAAP сприяв той факт, що одним із найбільш перспективних ринків вважається американський ринок. А оскільки США застосовують цю систему бухгалтерського обліку, то й компаніям, що бажають співпрацювати з цією країною, треба було перейти на GAAP.

З метою ефективного розвитку світового ринку, розроблена єдина система бухгалтерської звітності, що максимально подібна до існуючих у світі систем – міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS). На сьогодні IFRS, насамперед, розглядають як систему європейських стандартів. Це пояснюється тим, що з 2005 року в ЄС міжнародні стандарти прийняті у якості обов'язкових для публічних компаній.

Тому більшість країн або безпосередньо застосовують МСФЗ, або їх національні стандарти на них базуються. Вони вважаються відправною точкою для багатьох країн, що розвиваються, які створюють національні стандарти, наприклад, для Китаю, інших країн Азії, Центральної Європи та Азії. Міжнародні стандарти прийняті багатьма фондовими біржами, в тому числі й Лондонською, Франкфуртською, Римською, Амстердамською, Гонконгською, Цюріхською. МСФЗ поступово стають обов'язковою умовою кругообігу цінних паперів на світових ринках капіталу. На сьогоднішній день застосування МСФЗ дозволене у більш ніж 100 країнах світу.

Як зазначалося раніше, інвестиції – це активи підприємства. Тому проведемо порівняльний аналіз даного терміну у стандартах бухгалтерського обліку. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання

яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. В IFRS трактування майна, яке в українському обліку трактується як активи, наступне: майно (assets) – це ресурси, які контролюються компанією (controlled) в результаті минулих подій, від яких компанія очікує економічної вигоди в майбутньому.

Майже аналогічне трактування знаходимо в CON 6 US GAAP: майно являє собою ймовірні майбутні економічні вигоди, отримані або контрольовані конкретним підприємством як результат минулих подій чи операцій. На підставі цього можна зробити висновок, що всі три визначення мають спільне походження. У них варто виділити три основних моменти: минулі події, в результаті яких у компанії з'явилися ресурси; майбутні економічні вигоди, які дають компанії ресурси; контроль над ресурсами.

За міжнародними правилами капітальні інвестиції як такі не визнаються. Придбання довгострокових активів зраз трансформується в основні засоби. Порядок обліку основних засобів в ЄС визначений Міжнародним стандартом фінансової звітності (IAS) 16 «Основні засоби». Мета даного стандарту – дати можливість користувачам фінансової звітності отримати інформацію про інвестиції підприємства в основні засоби та про зміни у складі таких інвестицій. У Стандарті не зазначені окремі критерії кваліфікацій витрат, пов'язаних з існуючими об'єктами основних засобів, які можуть бути визнаними у якості капіталізованих затрат на реконструкцію. Сам термін «реконструкція» також відсутній.

Відповідно до зазначеного Стандарту у балансовій вартості основних засобів не повинні визнаватись витрати на щоденне технічне обслуговування об'єктів, до яких належать витрати на ремонт і поточне обслуговування. Разом з тим, у ряді випадків деякі витрати, пов'язані із об'єктом основних засобів, можуть бути капіталізовані, зокрема, витрати на постійну заміну елементів основного засобу, а також витрати на постійні технічні огляди, необхідні для продовження експлуатації об'єктів. Причому капіталізація майбутніх витрат можлива лише за умови виконання загальних критеріїв їх визнання у балансовій вартості:

- ймовірність отримання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з об'єктом;
- можливість точної оцінки й розрахунку собівартості об'єкта.

Рішення щодо виконання критеріїв капіталізації у кожному конкретному випадку відноситься до сфери професійного судження бухгалтерів, яке може базуватися на інформації, отриманій від технічних спеціалістів, на розрахунках фінансово-економічних служб щодо економічної ефективності здійснених вкладень та інших.

Склад і структура фінансових (бухгалтерських) звітів та приміток до них (financial statements) регулюються стандартами обліку у кожній країні. Це можуть бути: форми фінансової звітності; набір стандартних форм, з яких компанії можуть обирати певні критерії; загальні правила побудови усієї кількості фінансових звітів, формат яких не регламентується, та вимоги до розкриття інформації у них. Останній підхід є характерним для US GAAP та міжнародних стандартів, які не регламентують форми фінансових звітів, зате визначають склад фінансової звітності, вимоги до порядку представлення у них інформації, до змісту статей звітності та кількості інформації, що повинна бути розкрита в самих звітних формах або примітках до них. Слід також зазначити, що примітки містять інформацію, яка пояснює основні звіти, а також додаткові матеріали, що дають можливість адекватно зрозуміти і оцінити надану у них інформацію.

Виділяють наступні основні форми фінансової звітності:

- Баланс (Balance Sheet/Statement of Financial position);
- Звіт про прибутки та збитки / звіт про фінансові результати (Profit & Loss Statement/Income Statement);
- Звіт про рух грошових коштів (Cash Flow Statement);
- Звіт про зміну власного капіталу (Statement of Changes in Equity);
- Примітки (пояснення) (Notes).

Відповідно до американських GAAP статті балансу повинні розташовуватися залежно від ступеня зниження ліквідності: активи у них розміщені від найбільш ліквідних до найменш ліквідних, зобов'язання – від

найбільш термінових до найменш термінових; статті власного капіталу подаються аж після зобов'язань.

Баланс, відповідно до американських стандартів має наступний вигляд (табл. 1.4). Щодо інвестицій, то спочатку в балансі розміщені короткострокові інвестиції, а потім довгострокові. Разом з тим, це інвестиції фінансового характеру (у придбання акцій, облігацій, інших фінансових інструментів) на стороні), а не капітальні вкладення у власну матеріальну базу.

Таблиця 1.4.

Типова форма балансу за US GAAP

Активи (Assets)	Зобов'язання (Liabilities)
Поточні активи (Current Assets)	Поточні зобов'язання (Current Liabilities)
Грошові кошти (Cash)	Рахунки та векселі до оплати (Accounts & Notes Payable)
Короткотермінові інвестиції (Short-term Investments / Marketable Securities)	Нараховані зобов'язання (Accrued Liabilities: Wages/ Taxes/Interest Payable)
Дебіторська заборгованість (Receivables)(Advances & Deferred (Unearned) Revenues)	Аванси та доходи майбутніх періодів
Запаси (Inventories/Stock):: - сировина та матеріали (Raw Materials) - незавершене виробництво (Work-in-progress/ Work-in-process) - готова продукція	Частина довгострокової заборгованості, термін оплати якої настає протягом року з дати складання балансу (Current Maturity of Long-term Debt)
Передплачені видатки (Prepaid Expenses)	Умовні, потенційні зобов'язання (Contingent Liabilities)
Непоточні (необоротні) активи (Non-current As (Non-current Assets	Непоточні (довгострокові) зобов'язання (Long-term Liabilities)
Довгострокові інвестиції (Long-term Investments)	Облігації до оплати (Bonds Payable)
Основні засоби (Property, Plant & Equipment/ Fixed Assets)	Довгострокові векселя до оплати (Long-term Notes Payable)
Нематеріальні активи (Intangible Assets)	Лізингові зобов'язання (Pension Liabilities)
Відкладені витрати (Deferred Charges)	Вкладений капітал (Long-term Leases)
	Нагромаджений нерозподілений чистий прибуток (Retained Earnings)
	Інший нагромаджений сукупний дохід (Other Accumulated Comprehensive Income)

Короткотермінові інвестиції – це інвестиції в цінні папери (акції або облігації), які функціонують на активному ринку, тобто можуть бути купленими чи реалізованими, та купуються із метою інвестування тимчасово вільних коштів. Для того, щоб такі інвестиції були класифіковані як поточні активи, вони мають бути купленими з метою реалізації, тобто перетворення в

грошові кошти протягом одного року із дати складання звітності, або операційного циклу (якщо він довший за рік). Неринкові цінні папери не включаються у дану статтю балансу.

Довгострокові інвестиції можна розділити на кілька компонентів: по-перше, до них належать інвестиції у ті цінні папери, які компанія має намір утримувати до дати погашення (hold to maturity securities), якщо термін їх погашення не настає у наступному звітному році, а також у ті цінні папери, які можуть бути реалізовані (available for sale securities), якщо компанія не має наміру їх продавати протягом наступного року; по-друге, до довгострокових інвестицій відносяться вкладення у асоційовані (associates) та дочірні компанії (subsidiaries), такі інвестиції обліковуються відповідно до специфічних методів, наприклад, інвестиції в асоційовані компанії – за методом участі в капіталі; по-третє, до довготрокових інвестицій відносяться основні засоби, які компанія утримує не з метою використання у поточній господарській діяльності, а для подальшого продажу; по-четверте, як довгострокові інвестиції можуть класифікуватися грошові засоби, зарезервовані для майбутнього використання (інвестування у різні фонди).

Міжнародні стандарти (IAS), на відміну від американських не регламентують порядок ліквідності, проте вимагають його дотримання. В міжнародних стандартах, на відміну від американських дається визначення поточних активів та зобов'язань та сформульовані вимоги до мінімального змісту інформації, яка надається в балансі.

МСФЗ 1 (IAS 1) «Представлення фінансової звітності» не регламентує змісту балансу, проте визначає вимоги до мінімального набору статей, які повинні бути відображені безпосередньо в балансі. Така вимога обумовлена їх сутністю та значимістю для користувачів. Мінімальна інформація, яка повинна бути представлена безпосередньо в балансі, стосовно активів наступна:

- основні засоби (property, plant and equipment);
- нематеріальні активи (intangible assets);
- фінансові активи (за винятком інвестицій за методом участі, дебіторської заборгованості, грошових коштів) (financial assets);

- інвестиції, які враховуються за методом участі (інвестиції в залежні компанії) (investments accounted for using the equity method);
- запаси (inventories);
- торгова та інша дебіторська заборгованість (trade and other receivables);
- грошові кошти та еквіваленти грошових коштів (cash and cash equivalents).

Слід зазначити, що фінансові звіти, підготовані за IFRS, є основним орієнтиром для компаній економічно розвинутих країн та Євросоюзу. Це означає, що вони не підготовлені спеціально для власників, або кредиторів, або іншої специфічної групи користувачів; навпаки, вони призначені, щоб бути однаково корисними для всіх груп користувачів. Це зроблено для того, щоб підкреслити нейтральність та об'єктивність фінансових звітів.

В Україні, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність - бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Фактично спостерігається повне наближення з МСФЗ, оскільки в такому визначенні, інформація щодо фінансового стану підприємства та результатів його діяльності є важливішою, ніж інформація про об'єкти бухгалтерського обліку.

Стосовно аналізу капітальних інвестицій слід зазначити, що сучасні обліково-аналітична система суб'єктів господарювання не завжди спроможна забезпечити повною інформацією прийняття рішень, оскільки законодавчо не визначена єдина методика оцінки ефективності інвестиційних проектів. Зміст тієї або іншої методики завжди обумовлений природою її походження, тому насамперед доцільно проаналізувати передумови становлення зарубіжного та вітчизняного процесу планування інвестиційної діяльності.

Першою і найбільш суттєвою відмінністю є економічний стан країн в період інвестиційного розвитку. Якщо методи проектного аналізу за кордоном базуються на ринкових відносинах, виникнення вітчизняних підходів стримувалось централізованою системою.

По-друге, в той час як в країнах західної Європи підприємницькі ініціативи сприяли розвитку бізнесу та спонукали інвесторів орієнтуватися на проекти більшого масштабу, вітчизняні інвестори з насторогою підходили до даного питання, фінансуючи малі та середні проекти.

Третьою відмінністю є те, що ступінь використання комп'ютерних технологій і розуміння необхідності їх застосування в Україні та за кордоном до сих пір є неоднаковою. Застосування техніки у розрахунках, а також створення спеціальних програм вже давно дало можливість західним спеціалістам мінімізувати витрати і максимально ефективно використовувати матеріальні та часові ресурси.

Базовим підходом до оцінки ефективності інвестиційних проектів став підхід ЮНІДО, створений у рамках міжнародної організації ООН в 1978 р. Цей підхід давав можливість описати поточну і заплановану діяльність організації у найбільш прийнятній для інвестора формі. ООН з промислового розвитку на даний час сама вирішує питання не лише відносно вдосконалення і всесвітнього використання своєї методики, але й приділяє значну увагу її реалізації у вигляді комп'ютерних програм. Наслідком її діяльності стала поява спеціального програмного забезпечення, яка на даний час розповсюджується ЮНІДО на комерційній основі.

Однак даний підхід не є ефективним. Великі міжнародні організації, що спеціалізуються на різних сегментах фінансового ринку, також розробляють свої власні методики аналізу ефективності інвестицій відповідно до їх специфічних цілей і завдань. Проте у більшості випадків в основі всіх цих підходів покладено наступні спільні риси:

- базуються на описі структури бізнес-плану;
- містять пояснення відносно написання кожного розділу;
- наводяться приклади бізнес-планів;
- вказують на обов'язковість схеми витрат та нормативних актів у примітках.

Крім того, усі методики орієнтовані на керівників, які повинні аналізувати матеріал та цілий ряд відповідних публікацій, зібрати необхідну інформацію та, опираючись на рекомендації, розробити бізнес-план.

Крім ЮНІДО, розповсюдження також отримали методики таких організацій, як Європейський банк реконструкції і розвитку, Світовий банк реконструкції і розвитку, Міжнародна фінансова корпорація. Дві останні відносяться до групи Всесвітнього Банку, метою якого є сприяння довготривалому економічному розвитку шляхом надання кредитів і позик для здійснення інвестицій. У зв'язку з цим, дані підходи базуються на проведенні глибокого аналізу із застосуванням певної кількості гнучких інструментів, а також на чіткому виявленні переваг і недоліків проектів.

Порівнюючи дані методики відносно пріоритетних напрямків, варто зазначити, що підходи ЮНІДО, ЄБРР та МФК ставлять на перший план фінансову складову проекту, надають вагомість обґрунтуванню його економічної ефективності, у той час як МБРР акцентує увагу на аналізі ринку та економічної кон'юнктури, в якій функціонує підприємство.

Слід зупинитися на основних аспектах фінансового аналізу. Внутрішня норма доходності, що характеризує прибутковість проекту, є важливим показником в процесі його розробки, проте враховується не всіма методиками. Зокрема, МБРР у своєму підході не застосовує даний коефіцієнт, проте вимагає повного представлення балансу та розрахунку грошових потоків, які не розглядаються ЄБРР та яким не приділяється належної уваги зі сторони МФК. Стосовно методики ЮНІДО, то у ній прописані всі вищевказані елементи аналізу, включаючи аналіз чуттєвості проекту.

Розвиток вітчизняних методик з оцінки економічної ефективності інвестиційного проекту базується на залученні досвіду західних країн. Схожість або однорідність понять в даному випадку виражається в:

- використанні принципу альтернативності;
- врахуванні невизначеності та ризиків, пов'язаних з проектом;
- використанні загальносвітових показників ефективності;
- представленні потоків продукції та ресурсів у грошовій формі;

- оцінці проекту за комерційними, інституційними, фінансовими, макроекономічними і технічними критеріями та параметрами.

Незважаючи на аналогічність змісту вітчизняних і зарубіжних методик, між ними існує ряд суттєвих недоліків. Одним з них є відсутність маркетингової концепції. Як відомо, дослідження ринку значно знижує ступінь невизначеності та ризиків в процесі прийняття важливих рішень, що дає можливість інвестору ефективно розпоряджатися власними ресурсами. У зв'язку з цим, моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища стає важливим етапом аналізу ефективності інвестицій. Крім того, іноземні методики пропонують оцінювати ефективність реалізації проекту аж до рекламних заходів на кожному етапі його реалізації.

Іншим важливим моментом є те, що зарубіжні методики мають властивість застосування підходів, які дозволяють сконцентрувати увагу на окремих аспектах інвестиційного проекту і врахувати специфіку різних галузей економіки.

Для оцінки ефективності інвестиційних проектів суб'єкти господарювання застосовують такі показники як: чистий дисконтований дохід (NPV), індекс рентабельності інвестицій (PI), внутрішня норма рентабельності (IRR), термін окупності інвестицій (PP). На їх базі й формуються методи вибору інвестиційних проектів (табл. 1.5).

У практиці оцінки економічної ефективності інвестицій найбільше використовується метод чистої теперішньої вартості. Є три аргументи на його користь:

- 1) він надає вірогідну оцінку приросту капіталу підприємства у випадку прийняття проекту;
- 2) досить точно відповідає основній меті діяльності управлінського персоналу – зростанні економічного потенціалу підприємства;
- 3) має властивість щодо адитивності, а це дозволяє підсумовувати значення показника NPV з різних проектів та використовувати отриману величину для оптимізації інвестиційного портфеля.

Таблиця 1.5

Основні методи вибору інвестиційних проектів у вітчизняній практиці

Назва методу	Переваги	Недоліки	Сфера застосування
Простий метод окупності інвестицій (модель недисконтування)	Дає можливість оцінити термін ліквідності та ризиковості проекту	Не враховує грошові надходження після завершення терміну окупності проекту, а також можливості реінвестування доходів і вартість грошей у часі	Застосування в умовах інфляції, дефіциту ліквідних засобів, політичної нестабільності
Метод чистої поточної вартості проекту (модель дисконтування)	Орієнтований на збільшення доходів акціонерів	Величина NPV не є абсолютно вірним критерієм: при виборі між проектами з різними початковими витратами; між проектом з більшою NPV і великим періодом окупності та проектом з меншою NPV і меншим строком окупності.	При схваленні чи відмові від єдиного проекту. При виборі між взаємозамінними проектами. При аналізі проектів з нерівномірними грошовими потоками
Метод внутрішньої норми доходу (модель дисконтування)	Нескладний для розуміння. Мета – збільшення прибутків	Передбачає складні розрахунки. Не завжди виділяється найбільш прибутковий проект.	Аналогічна першому та другому методу

У той же час, його застосування не дуже зручне, оскільки абсолютні величини важко інтерпретувати.

Існує ряд ситуацій, при яких доцільним є використання методу, що ґрунтується на розрахунку строку окупності витрат. Це ситуація, коли головною є не прибутковість проекту, а його ліквідність. Метод також ефективний в ситуації, коли інвестиції супроводжуються високим ступенем ризику, тому, чим коротшим є термін окупності, тим менш ризиковим вважається проект. Така ситуація характерна для галузей або видів діяльності, яким властива ймовірність швидких технологічних змін.

Як зазначалося, більшість методів оцінки інвестицій у вітчизняній практиці дещо схожа з показниками, що застосовують в зарубіжній практиці. Для оцінки інвестицій в зарубіжній практиці використовують метод розрахунку

цінності капіталу і розрахунку внутрішньої норми рентабельності. Використання зарубіжних методів оцінки, дасть можливість не тільки реалізовувати нові інвестиційні проекти, але й доводити до логічного завершення раніше початі об'єкти. Новітні підходи можуть дати відповідь на питання стосовно коригування допущених помилок на стадії реалізації самих проектів.

Висновки до розділу 1

1. Під капітальними інвестиціями слід розуміти вкладення у придбання і створення необоротних активів в процесі інвестиційної діяльності підприємства. Дане трактування визначає напрями вкладення коштів (придбання за гроші у постачальників чи спорудження, будівництво, розширення, виготовлення власними силами об'єктів), конкретизує об'єкти вкладень (необоротні активи, які будуть використовуватися на підприємстві і як й інші активи будуть приносити економічні вигоди у майбутньому), пов'язує інвестиційні вкладення капітального характеру з інвестиційною діяльністю підприємства загалом.

2. З метою обліку варто розширити класифікацію капітальних інвестицій за рахунок введення таких додаткових класифікаційних ознак: за видами інвестування, сферами застосування, масштабами інвестування, формами одержання ефекту. Це дасть можливість розширити інформаційне поле щодо грошового та майнового інвестування, формами інвестицій у нові об'єкти чи окремі невеликі проекти, одержання значної вигоди від ризикових інвестицій чи незначної ефективності проектів з невеликими ризиками.

3. На відміну від міжнародних правил, визнання в Україні вкладень у придбання необоротних активів капітальними інвестиціями слід оцінити позитивно, оскільки з цим розширюється спектр інформації про природу та послідовність відновлення зношених основних засобів та розширення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ

2.1. Облік капітальних інвестицій у будівництво та придбання основних засобів та інших необоротних активів

Найпоширенішими шляхами надходження необоротних матеріальних активів (основних засобів) на підприємство є їх:

- придбання за грошові кошти;
- створення шляхом будівництва (підрядним способом) та виготовлення власними силами.

Надходження основних засобів та інших необоротних активів шляхом придбання чи будівництва відображається в обліку як капітальні інвестиції.

Як вже зазначалось у розділі 1 капітальними інвестиціями є операції з інвестицій грошових, матеріальних і нематеріальних ресурсів у будівництво та придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів. Це поняття трансформоване, відповідно до колишньої категорії «капітальні вкладення» з дещо розширеним і видозміненим змістом за новою концептуальною основою.

Для цілей планування та обліку капітальні інвестиції класифікують за такими ознаками:

- за напрямками відтворюваної структури – вкладення у нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств і споруд;
- технологічною структурою – проектно-пошукові роботи, будівельні роботи; монтаж обладнання; затрати на придбання обладнання, що вимагає і не вимагає монтажу; інші капітальні роботи і затрати;
- призначенням – капітальні вкладення у виробничу і невиробничу сферу;
- галузями економіки – капітальні інвестиції промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі та ін.;

– способами провадження будівельно-монтажних робіт – такі, що здійснюються підрядним або господарським способом;

– джерелами фінансування – за рахунок власних джерел, бюджетних асигнувань, банківських позик, цільового фінансування та дольової участі.

Для обліку капітальних інвестицій Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій призначений рахунок 15 «Капітальні інвестиції». Облік затрат на придбання і створення необоротних активів Інструкцією № 291 передбачено ведення за такими рахунками другого порядку:

15.1 «Капітальне будівництво»;

15.2 «Придбання (виготовлення) основних засобів»;

15.3 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів»;

15.4 «Придбання (створення) нематеріальних активів»;

15.5 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів».

За дебетом цього рахунку записують усі витрати, пов'язані з будівництвом чи придбанням необоротних активів, у кореспонденції з кредитом рахунків:

20.5 «Будівельні матеріали» – на вартість витрачених будівельних матеріалів;

63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», 68.5 «Розрахунки з іншими кредиторами» – на вартість робіт, виконаних підрядними, субпідрядними організаціями, отримані послуги капітального характеру зі сторони;

65 «Розрахунки за страхуванням» – на суму нарахованої заробітної плати будівельникам та пов'язаних з ними відрахувань та ін.

66 «Розрахунки за виплатами працівникам».

За дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції» відображають також вартість придбаного устаткування, що потребує і не потребує монтажу, а також перераховані авансові платежі постачальникам обладнання і підрядникам відповідно до будівельних контрактів.

З кредитом рахунку 15 відображають вартість введених об'єктів в експлуатацію в кореспонденції з дебетом рахунків: 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи» (табл. 2.1).

Методика обліку спорудження об'єктів для власних потреб залежить від способів провадження будівельно-монтажних робіт. Залежно від того підрядним чи господарським способом здійснюється будівництво, визначається і первісна оцінка, за якою такі об'єкти вводяться в експлуатацію.

При будівництві об'єктів підрядним способом в склад капітальних інвестицій включають суми грошових коштів, сплачені підрядним (субпідрядним) організаціям за виконані будівельно-монтажні роботи відповідно актами приймання таких робіт. Окремо обліковують витрати на здійснення будівельних робіт і витрати на монтаж устаткування.

Окрім цього, у вартість об'єктів необхідно включати всі інші витрати, які безпосередньо пов'язані із спорудження об'єкта або доведенням його до стану в якому він може виконувати свої функції. До таких витрат відносять: витрати на відведення земельних ділянок під будівництво, виготовлення проектно-кошторисної документації, отримання необхідних дозволів і ліцензій, консультаційні та інші послуги, які пов'язані з будівництвом та введенням в експлуатацію об'єктів, підготовку й утримання будівельних майданчиків тощо.

При застосуванні підрядного способу будівництва об'єктів облік капітальних інвестицій доцільно вести на рахунках третього і четвертого порядку в розрізі таких аналітичних позицій:

- об'єкти будівництва – для визначення інвентарної (первісної) вартості при введенні в експлуатацію кожного з них;
- види робіт і затрат (технологічна структура) – для визначення величини витрат в розрізі економічних елементів;
- напрями витрат (відтворювальна структура) – для встановлення витрат, які пов'язані з новим будівництвом, реконструкцією, розширенням і технічним переоснащенням діючих підприємств.

Такого порядку обліку капітальних інвестицій вимагає теперішня

побудова фінансової та статистичної звітності, форми яких укладені відповідно до інформаційних запитів основних користувачів. У фінансовій звітності капітальні інвестиції представлені недостатньо повно:

- в Балансі (Звіті про фінансовий стан) такі інвестиції представлені однією статтею в активі 1005 «Незавершені капітальні інвестиції». Виникає питання стосовно розуміння поняття «незавершені». Про це звертає увагу проф. Крупка Я.Д., адже будь-які капітальні вкладення слід вважати незавершеними [45, с.16]. Завершені будівництвом чи в результаті придбання об'єкти, які на підставі відповідних актів введені в експлуатацію визнаються як основні засоби;

- в інших основних фінансових звітах термін «капітальні інвестиції» не використовується, хоча у Звіт про рух грошових коштів включена стаття 3260 «Витрати на придбання необоротних активів», у яку записуються усі грошові витрати на здійснення капітальних інвестицій;

- у Примітках до річної фінансової звітності капітальні інвестиції подаються у розділі III кількома показниками, що стосуються капітального будівництва, придбання (виготовлення) основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів.

Серед статистичної звітної інформації найбільш розповсюдженою є форма № 2-інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття та амортизація активів», затверджена наказом Державного комітету статистики України 05.08.2014 № 225 (з наступними змінами). В ній передбачено розкривати інформацію наступних видів, що відповідає розділам цього звіту:

1. Капітальні інвестиції за видами придбаних активів.
2. Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування.
3. Вибуття й амортизація за окремими видами активів.
4. Витрати на будівельні та монтажні роботи за окремими видами будівель і споруд.

Звідси виходить, що нововведені форми бухгалтерської (фінансової) та статистичної звітності не передбачають деякої інформації, що її дає бухгалтерський облік: детального розкриття капітальних інвестицій за

технологічною та відтворювальною структурою. Такий спрощений варіант теперішньої статистичної звітності (Звіту №2-інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття та амортизація активів»), не дає можливості мати на рівні держави, регіонів, галузей деталізовану інформацію про структуру капітальних інвестицій за різними ознаками їх класифікації.

В обліку придбані (збудовані чи виготовлені активи) відображаються за первісною вартістю, порядок формування якої подається у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Порядок формування первісної вартості об'єктів капітального інвестування

Спосіб надходження необоротних активів	Первісна вартість об'єктів	
	бухгалтерський облік	податкові розрахунки
1	2	3
Придбання активів за грошові кошти	Первісна вартість придбаних активів формують такі понесені витрати (методика бухгалтерського обліку та при оподаткуванні при цьому однакові): – суми, які сплачені постачальникам активів та підрядникам за виконані будівельно-монтажні роботи (без сум непрямих податків); – державне мито, реєстраційні збори, та аналогічні платежі, що сплачують у зв'язку з придбанням/отриманням прав на дані активи; – суми ввізного мита; – суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) активів (якщо вони не відшкодовуються платником); – витрати страхування ризиків з доставки активів; – витрати з транспортування, встановлення, монтаж, налагодження необоротних активів; фінансові витрати, які включають до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31; – інші витрати, які безпосередньо пов'язані з доведенням необоротних активів до стану, в якому вони придатні до використання у запланованих цілях. Окрім того, первісна вартість об'єкта необоротних активів у бухгалтерському обліку збільшується з одночасним формування забезпечення на обґрунтовану розрахунком суму зобов'язання, яке згідно з законодавством виникає у суб'єкта господарювання внаслідок демонтажу, переміщення такого об'єкта та приведення земельної ділянки, на якій він розташований, до стану, придатного для подальшого використання, зокрема на передбачену законодавством рекультивацию земель (абзац десятий п. 8 П(С)БО 7)	
Придбання об'єктів необоротних активів, зобов'язання за розрахунками які визначені загальною сумою	Первісну вартість об'єктів необоротних активів визначають шляхом розподілу цієї суми пропорційно:	
	справедлива вартість окремого об'єкта необоротних активів (п. 9 П(С)БО 7)	звичайна ціна окремого об'єкта необоротних активів (п. 146.7 ПКУ)

Продовження табл. 2.1

1	2	3
Придбання необоротних активів за імпортом	Первісна вартість імпортованих необоротних активів формується з урахуванням вимог <i>п. 8 П(С)БО 7</i> та <i>П(С)БО 21</i> . Первісну вартість необоротних активів, оцінених в іноземній валюті, відображають у грошовій одиниці України залежно від того, яка подія була першою: – якщо отримання необоротних активів, то первісну вартість обчислюють за курсом НБУ на дату оприбуткування необоротних активів; – якщо оплата основних засобів, то первісну вартість розраховують за курсом НБУ на дату перерахунку попередньої оплати	Первісна вартість імпортованих необоротних активів формується з урахуванням вимог <i>п. 146.5 і п.п. 153.1.2 ПКУ</i> та залежить від того, яка подія була першою: – якщо отримання необоротних активів, то первісну вартість обчислюють за курсом НБУ на дату проведення операції придбання (тобто на дату оприбуткування необоротних активів); – якщо оплата вартості необоротних активів, то первісну вартість розраховують за курсом НБУ на дату проведення авансового платежу
Виготовлення необоротних активів власними силами	Первісна вартість необоротних активів формується в тому самому порядку, що й у разі придбання необоротних активів з оплатою грошовими кошти, тобто складається з витрат, зазначених у <i>п. 8 П(С)БО 7</i>	Первісна вартість об'єкта необоротних активів формується з урахуванням витрат на їх виготовлення без урахування ПДВ (якщо підприємство є платником ПДВ) незалежно від джерел фінансування. Аналогічно відносять усі інші виробничі витрати, які пов'язані з виготовленням та введенням в дію об'єкта основних засобів (<i>п. 146.6 ПКУ</i>)

Аналітичний облік капітального будівництва, який здійснюється господарським способом формує інформацію ще й за статтями витрат, аналогічно до тієї, що використовують підрядні будівельні організації, з виділенням окремих облікових позицій використовуваних для відображення витрат будівельних матеріалів і конструкцій, нарахованої основної і додаткової заробітної плати робітникам будівельних професій, відрахувань на соціальні заходи за єдиним соціальним внеском, загальновиробничих витрат на експлуатацію будівельних машин і механізмів, на утримання загальнодільничного та лінійного персоналу тощо.

Будівельні організації при здійсненні будівництва для власних потреб затрати, як правило, обліковують у складі основного виробництва на рахунку 23 «Виробництво» разом з об'єктами і роботами, що виконуються згідно з

будівельними контрактами для замовників. До введення в експлуатацію такі об'єкти обліковуються у складі витрат операційної діяльності. І лише після введення об'єктів в експлуатацію їхню вартість включають до складу витрат інвестиційної діяльності. В обліку цю операцію відображають за кредитом рахунку 23 «Виробництво» та дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції».

Від способу виконання будівельно-монтажних робіт залежить структура витрат на здійснення капітальних інвестицій (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Формування первісної вартості створеного об'єкта основних засобів

Детальніше облік операцій на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» у зв'язку з будівництвом чи придбанням основних засобів розглянемо далі.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підставою для відображення у фінансового обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

При організації документального оформлення обліку надходження необоротних матеріальних активів слід керуватися такими нормативними актами:

1. Наказ Міністерства статистики України № 352 від 29.12.1995 р. «Про затвердження типових форм первинного обліку». Цим наказом Міністерство статистики затвердило типові форми первинної облікової документації, які введені в дію з 1 січня 1996 року.

2. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затверджено Наказом Міністерства юстиції України 12.04.2012 № 578/5.

Потрібно зазначити, що як для самих основних засобів, так і для інших необоротних матеріальних активів застосовують одні і ті ж самі типові форми – форми основних засобів (табл. 2.2).

При надходженні основних засобів на підприємство складається типова форма № ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів», при чому цей документ складається незалежно від причини надходження основних засобів (купівля, безкоштовна передача тощо). Дана форма заповнюється комісією, яка призначається наказом керівника підприємства.

Акт складається:

- при придбанні – в одному примірнику на кожний окремий об'єкт основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;

- при передачі іншому підприємству за плату акт складається у трьох примірниках: перші дві залишаються у підприємства, яке віддає основні засоби, а третій – передається особі, яка їх отримує.

Таблиця 2.2

Типові форми первинного обліку необоротних матеріальних активів

№ форми	Назва	Примітки
1	2	3
ОЗ-1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	Складається на кожен об'єкт окремо, на декілька лише тоді, коли об'єкти однотипні, мають однакову вартість і прийняті одночасно на відповідальність однією і тією ж особою
ОЗ-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів	Зазначаються технічна характеристика та первинна вартість об'єкта. Актом такої форми оформляються приймання завершених робіт після добудови, реконструкції або модернізації основних засобів
ОЗ-3	Акт на списання основних засобів	Після ліквідації основних засобів і складання актів на списання основних засобів перший примірник передається до бухгалтерії, де на його підставі робиться запис до інвентарного списку основних засобів
ОЗ-4	Акт на списання автотранспортних засобів	Складається в двох примірниках, підписують члени комісії, затверджує керівник або уповноважена особа
ОЗ-5	Акт про установку, пуск та демонтаж будівельної машини	Складається при встановленні, пуску і демонтажі будівельної машини, що взята напрокат. Підписується представником машинопрокатної бази та механіком будівельної ділянки
ОЗ-6	Інвентарна картка обліку основних засобів	Робляться записи на підставі актів приймання-передачі основних засобів та акту на списання основних засобів, у випадках: для обліку окремих об'єктів основних засобів, для групового обліку однотипних об'єктів основних засобів, які надійшли в експлуатацію в одному календарному місяці і мають одне і те ж виробничо-господарське призначення, характеристику і вартість. Як правило, заповнюється в одному примірнику; знаходиться у бухгалтерії
ОЗ-7	Опис інвентарних карток по обліку основних засобів	Застосовується для реєстрації інвентарних карток. Складається в одному примірнику в бухгалтерії
ОЗ-8	Картка обліку руху основних засобів	Застосовується для обліку руху основних засобів за класифікаційними групами. Відкривається в бухгалтерії в одному примірнику
ОЗ-9	Інвентарний список основних засобів	Застосовується в місцях експлуатації основних засобів для обліку кожного об'єкта за матеріально відповідальними особами. Дані, що містяться в цій формі, мають бути тотожними із записами в інвентарних картках обліку основних засобів

Продовження табл.2.2

1	2	3
ОЗ-14	Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)	Використовується при нарахуванні зносу основних засобів
ОЗ-15	Розрахунок амортизації основних засобів (для будівельних організацій)	Використовується при нарахуванні зносу основних засобів
ОЗ-16	Розрахунок амортизації по автотранспорту	Використовується при нарахуванні зносу автотранспорту

Після затвердження форма повинна бути передана до бухгалтерії підприємства разом з технічною документацією на даний об'єкт основних засобів.

Типова форма № ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів» відкривається на кожен об'єкт основних засобів окремо (або на групу однотипних об'єктів, на які заведена одна форма № ОЗ-1 і які будуть експлуатуватися в одному підрозділі). Заповнюється вона на підставі форми № ОЗ-1 та інших супроводжуючих документів в одному примірнику. У формі № ОЗ-6 наводиться стисла індивідуальна характеристика об'єкта основних засобів, зазначаються його особливості. Також у цю форму заносяться дані про ремонти, реконструкції, модернізації та інші види поліпшення основних засобів на підставі форми № ОЗ-2 «Акт приймання-передачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів».

У випадку великої кількості інформації про об'єкт необоротних матеріальних активів картку типової форми № ОЗ-6 замінюють на нову, а стара зберігається на підприємстві як довідковий документ.

Типова форма № ОЗ-7 «Опис інвентарних карток з обліку основних засобів» призначена для реєстрації всіх інвентарних карток основних засобів, відкритих на підприємстві. Ця форма складається в одному примірнику і використовується для контролю за наявністю карток форми № ОЗ-6.

Типова форма № ОЗ-8 «Картка обліку руху основних засобів» відкривається на кожен класифікаційну групу основних засобів і заповнюється

щомісяця. У цій картці накопичується інформація про надходження основних засобів на підприємство (на підставі форми № ОЗ-1), про суми нарахованої амортизації (для промислових підприємств – на підставі форми № ОЗ-14), про вибуття основних засобів (на підставі форми № ОЗ-3). Як правило, картка форми № ОЗ-8 ведеться тими підприємствами, у яких немає машинної обробки інформації за основними засобами.

Типова форма № ОЗ-9 «Інвентарний список основних засобів» призначена для обліку основних засобів конкретної класифікаційної групи за місцем її знаходження та експлуатації, а отже, за конкретними матеріально відповідальними особами. До картки вносяться відомості про кожен об'єкт основних засобів. Форма № ОЗ-9 виконує ті ж самі функції, що й форма № ОЗ-6, і дані в цих формах повинні збігатися.

Названі картки, які є документами аналітичного обліку основних засобів, групуються в інвентарному описі (форма № ОЗ-10).

В місцях зберігання основних засобів складаються інвентарні списки (форма № ОЗ-13). На підприємствах з невеликою кількістю інвентарних об'єктів облік може бути організований в інвентарній книзі (форма № ОЗ-11).

Як уже зазначалося, необоротні матеріальні активи можуть надходити на підприємство з різних джерел: за плату, за бартерною угодою, в результаті створення власними силами тощо, при цьому відповідно всі ці операції по різному відображаються в системі обліку. У таблиці 2.3 наведені господарські операції з придбання об'єкта основних засобів на умовах попередньої оплати. Згідно цієї таблиці, після сплати постачальнику авансу податковий кредит нараховується оборотами за дебетом рахунка 64.4, одразу після отримання (тобто з настанням другої події) – переноситься на рахунок 64.1 з кредиту рахунка 64.4. Таким чином податковий кредит, нарахований у зв'язку із сплатою авансу, утримується на рахунку 64.4 аж до моменту, коли потрібно закрити розрахунки цим авансом. А поки цього не сталося (тобто до часу надходження активів), доти податковий кредит може скасуватися так само, як аванс може повернутися підприємству від того, кому його було видано, тому що оплата без отримання – це тільки оплата. Адже все може статися після

проведення попередньої оплати. Наприклад, зміна умов контракту, які на певному етапі вже можуть не задовольняти одну із сторін.

Типову кореспонденцію рахунків при придбанні основних засобів на умовах попередньої оплати наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Відображення господарських операцій
з придбання основних засобів на умовах попередньої оплати**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податкові розрахунки	
		Д-т	К-т		доходи	витрати
1	2	3	4	5	6	7
1.	Перераховано передню оплату за автомобіль	37.1	31.1	180000	—	—
2.	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ (за наявності податкової накладної)	64.1/ ПДВ	64.4	30000	—	—
3.	Отримано від постачальника автомобіль	15.2	63.1	150000	—	—
4.	Списано суму відображеного раніше податкового кредиту з ПДВ	64.4	63.1	30000	—	—
5.	Проведено взаємне зарахування заборгованостей	63.1	37.1	180000	—	—
6.	Сплачено платежі, пов'язані з реєстрацією автомобіля в реєстраційних підрозділах поліції	37.7	31.1	600	—	—
7.	Віднесено на збільшення первісної вартості автомобіля витрати з реєстрації	15.2	37.7	600	—	—
8.	Уведено в експлуатацію вантажний автомобіль (150000,00 грн. + 600,00 грн.)	10.5	15.2	150600	—	—*
<i>* З метою оподаткування сформовано первісну вартість автомобіля в розмірі 150600 грн. Амортизацію нараховуватимуть із місяця, наступного за місяцем уведення об'єкта в дію.</i>						
9.	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09	150600	—	—

У випадку придбання об'єкта необоротних матеріальних активів на умовах наступної оплати «податкова подія» збігається з «бухгалтерською», тому схема кореспонденції буде іншою, ніж у попередньому випадку (табл. 2.4).

**Відображення господарських операцій
з придбання основних засобів на умовах наступної оплати**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податкові розрахунки	
		Д-т	К-т		доходи	витрати
1	2	3	4	5	6	7
1.	Сплачено державне мито	64.2	31.1	30000	—	—
2.	Перераховано збір до Пенсійного фонду при купівлі нерухомості	65.1	31.1	10000	—	—
3.	Сплачено витрати, пов'язані з оформленням права власності на об'єкт нерухомості	37.7	31.1	3500	—	—
4.	Оформлено право власності на будівлю виробничого цеху	15.2	63.1	2000000	—	—
5.	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	64.1/ ПДВ	63.1	400000	—	—
6.	Включено до первісної вартості будівлі цеху витрати на сплату держмита	15.2	64.2	30000	—	—
7.	Включено до первісної вартості будівлі цеху витрати, пов'язані з оформленням права власності	15.2	37.7	3500	—	—
8.	Нараховано збір до Пенсійного фонду при купівлі нерухомості	15.2	65.1	10000	—	—
9.	Уведено в експлуатацію будівлю виробничого цеху	10.3	15.2	2043500*	—	—*
* У податковому обліку сформовано первісну вартість будівлі в розмірі 2043500 грн. Амортизацію нараховуватимуть із місяця, наступного за місяцем введення об'єкта в дію.						
10.	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09	2043500	—	—
11.	Перераховано кошти в оплату вартості придбаного об'єкта нерухомості	63.1	31.1	2400000	—	—

Слід зазначити, що при придбанні легкового автотранспорту є деякі особливості – необхідно сплатити збір на обов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі 3% їх договірної ціни. При чому ця сума, як і сума реєстраційного збору, включається у капітальні витрати на придбання автомобіля, тобто списується на рахунок 15 «Капітальні інвестиції».

Певні особливості характеризують купівлю необоротних активів за рахунок позикових коштів та на умовах товарного кредиту. Відповідно до абзацу дев'ятого п. 8 П(С)БО 7 «Основні засоби» фінансові витрати не включають до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок позикових коштів. Виняток у цьому випадку становлять фінансові витрати, що включають до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Під терміном «кваліфікаційний актив» відповідно до п. 3 П(С)БО 31 розуміють актив, який обов'язково потребує суттєвого часу для його створення (понад 3 місяці). Примірний перелік кваліфікаційних активів відображено в додатку 1 до П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Нарахування відсотків за користування фінансовим або товарним кредитом (як тих, які не капіталізуються, так і тих, що підлягають включенню до первісної вартості кваліфікаційного активу) відображають записом:

- Д-т 95.1 «Відсотки за кредит» К-т 68.4 «Розрахунки за нарахованими відсотками», якщо отримано банківську позику;
- Д-т 95.2 «Інші фінансові витрати» К-т 68.4 «Розрахунки за нарахованими відсотками», якщо отримано товарний кредит.

Потім здійснюють запис:

- Д-т 79.2 «Результат фінансових операцій» К-т 95.1 «Відсотки за кредит» (95.2 «Інші фінансові витрати») – щодо суми відсотків, які не капіталізуються, визнаних фінансовими витратами звітного періоду;
- Д-т 15 «Капітальні інвестиції» К-т 95.1 «Відсотки за кредит» (95.2 «Інші фінансові витрати») – щодо суми процентів, які підлягають капіталізації.

Слід мати на увазі, що суб'єкти малого підприємництва, які є представництвами іноземних суб'єктів господарювання, а також юридичні особи, які не ведуть підприємницької діяльності, відсотки за користування кредитними ресурсами не капіталізують, а завжди відносять до витрат періоду згідно з п. 4 П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Таблиця 2.5

**Відображення господарських операцій
з придбання основних засобів за рахунок позикових коштів**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Д-т	К-т		доходи	витрати
1	2	3	4	5	6	7
1.	Отримано на поточний рахунок підприємства короткострокову позику банку	31.1	60.1	96000	—*	—
<i>* При оподаткуванні основна сума позики при її отриманні до складу доходів не включається (п.п. 136.1.20 ПКУ).</i>						
2.	Перераховано постачальнику передню оплату за обладнання	37.1	31.1	96000	—	—
3.	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641/ ПДВ	64.4	16000	—	—
4.	Отримано обладнання	15.2	63.1	80000	—	—
5.	Списано раніше відображену суму податкового кредиту з ПДВ	64.4	63.1	16000	—	—
6.	Відображено взаємне зарахування заборгованостей	63.1	37.1	96000	—	—
7.	Уведено в експлуатацію обладнання	10.4	15.2	80000	—	—*
<i>* При оподаткуванні сформовано первісну вартість об'єкта ОЗ групи 4 (80000 грн.).</i>						
8.	Нараховано проценти за користування кредитом	95.1	68.4	2400	—	2400*
<i>* Оскільки обладнання не відповідає критеріям кваліфікаційного активу, тому відсотки за позикою не капіталізують, а включають до складу інших витрат відповідно до дати їхнього нарахування (пп. 138.5.2 і 138.10.5 ПКУ).</i>						
9.	Списано на фінансовий результат витрати на сплату процентів	79.2	95.1	2400	—	—
10.	Сплачено проценти за користування кредитом	68.4	31.1	2400	—	—
11	Погашено банківський кредит	60.1	31.1	96000	—	—*
<i>* При оподаткуванні основна сума кредиту при його погашенні до складу витрат не включається (п.п. 139.1.4 ПКУ).</i>						

Будь-яке підприємство може самостійно збудувати (виготовити) основні засоби підрядним чи господарським способом. Так, наприклад, підприємство може збудувати для себе склад, адмінбудинок тощо.

При господарському способі на підприємстві створюється будівельний підрозділ, який і займається безпосередньо будівництвом цього об'єкта основних засобів. Такий метод характерний у випадках, коли об'єкт основних засобів, який потрібно збудувати, має специфічний характер, а тому його проектування та будівництво не може здійснювати будь-яка проектна чи будівельна організація, тобто тоді, коли потрібні вузько профільні спеціалісти високої кваліфікації.

При підрядному способі будівництва підприємство укладає контракт зі сторонньою організацією (генпідрядником), яка і здійснює виготовлення проектно-кошторисної документації та будівництво даного об'єкта основних засобів. Підприємство-замовник здійснює облік витрат на капітальні інвестиції і веде розрахунки з підрядником за виконані і прийняті за актами роботи. Для цього застосовуються такі документи первинного обліку, як Акт приймання виконаних підрядних робіт (ф. № КБ-2в) і Довідка про вартість виконаних робіт і витрат (ф. КБ-3)[Цивільний кодекс, ст. 882]

Оскільки вартість будівельно-монтажних робіт формується безпосередньо на підприємстві, то при господарському способі ця частина вартості майбутнього об'єкта основних засобів складається з багатьох елементів: матеріальних витрат, основної та додаткової заробітної плати, відрахувань на соціальні заходи до єдиного соціального внеску, амортизації основних засобів при виконанні будівельно-монтажних робіт, інших витрат, пов'язаних безпосередньо з будівництвом об'єктів, що обліковується за елементами фактично понесених витрат.

Типова кореспонденція рахунків при господарському та підрядному способах будівництва основних засобів наведена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Відображення господарських операцій з будівництва основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податкові розрахунки	
		Д-т	К-т		доходи	витрати
1	2	3	4	5	6	7
<i>1. Будівництво об'єкта основних засобів господарським способом</i>						
1	Перераховано авансовий платіж вартості проектних робіт	37.1	31.1	18000	—	—
2	Відображено податковий кредит з ПДВ (за наявності податкової накладної)	64.1/ ПДВ	64.4	3000	—	—
3	Віднесено до складу капітальних інвестицій вартість проектних робіт	15.1	63.1	15000	—	—
4	Списано раніше відображену суму податкового кредиту	64.4	63.1	3000	—	—
5	Проведено взаємне зарахування заборгованостей	63.1	37.1	18000	—	—
6	Використано на будівництво об'єкта будівельні матеріали, ін.	15.1	20, 22	100000	—	—
7	Нараховано заробітну плату будівельникам	15.1	66.1	75000	—	—
8	Віднесено до складу капітальних інвестицій суму ЄСВ, нарахованого на суму заробітної плати будівельників	15.1	65.1	27945	—	—
9	Віднесено на збільшення первісної вартості об'єкта, що споруджується (створюється), вартість послуг сторонніх організацій	15.1	63.1	10000	—	—
10	Відображено податковий кредит з ПДВ	64.1/ ПДВ	63.1	2000	—	—
11	Оплачено вартість послуг сторонніх організацій	63.1	31.1	12000	—	—
12	Нараховано амортизацію основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, що використовуються на будівництві (спорудженні) об'єкта основних засобів	15.1	13.1, 13.2	5000	—	—

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7
13	Збільшено залишок на позабалансовому рахунку 09	09	—	5000	—	—
14.	Уведено в експлуатацію об'єкт основних засобів за первісною вартістю (15000,00 грн. + 100000,00 грн. + 75000,00 грн. + 27945,00 грн. + 10000,00 грн. + 5000,00 грн.)	103	151	232945	—	—*
<i>* При оподаткуванні сформовано первісну вартість об'єкта ОЗ групи 3 — будівлі магазину. Амортизацію нараховуватимуть із місяця, наступного за місяцем уведення об'єкта в експлуатацію в бухгалтерському та податковому обліку.</i>						
15.	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09	232945	—	—
2. Будівництво об'єкта ОЗ підрядним способом						
1.	Перераховано передню оплату підрядній організації за виготовлення та монтаж об'єкта основних засобів	37.1	31.1	6000	—	—
2.	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ (за наявності податкової накладної)	64.1/ ПДВ	64.4	1000	—	—
3.	Оприбутковано об'єкт основних засобів	15.2	63.1	4000	—	—
4.	Списано суму раніше відображеного податкового кредиту з ПДВ	64.4	63.1	800	—	—
5.	Виконано роботи з монтажу об'єкта основних засобів	15.2	63.1	1000	—	—
6.	Списано суму раніше відображеного податкового кредиту з ПДВ, що відповідає вартості монтажних робіт	64.4	63.1	200	—	—
7.	Відображено взаємне зарахування заборгованостей	63.1	37.1	6000	—	—
8.	Уведено в експлуатацію об'єкт основних засобів за первісною вартістю (4000,00 грн. + 1000,00 грн.)	10.4	15.2	5000	—	—*
<i>* При оподаткуванні сформовано первісну вартість об'єкта ОЗ групи 4 у сумі 5000 грн. Амортизацію нараховуватимуть із місяця, наступного за місяцем уведення об'єкта в експлуатацію в бухгалтерському та податковому обліку.</i>						
9.	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09	5000,00	—	—

Для ведення аналітичного і синтетичного обліку капітальних інвестицій використовують такі облікові реєстри – Журнал-ордер № 16, Відомості 18 та 18/1 при журнально-ордерній формі обліку; Журнал № 4 і Відомість № 4.1 – при журнальній формі обліку, або відповідні електронні облікові реєстри – при автоматизованій обробці інформації з використанням типових пакетів прикладних програм 1-С «Бухгалтерія» та інших.

2.2. Облік капітальних витрат на ремонти та поліпшення основних засобів

Важливим елементом відтворення основних засобів є їх ремонти та поліпшення. Основні засоби в процесі експлуатації зношуються і втрачають свої експлуатаційні якості. У зв'язку з цим ремонт основних засобів є необхідною умовою виробничого процесу. Від своєчасності та якості ремонту залежить ефективність використання основних засобів на підприємстві.

При плануванні й обліку необхідно забезпечити такі дані, як обсяг ремонтів і їх собівартість, використання коштів на проведення ремонтів, відхилення фактичних витрат від кошторису. Тільки повна інформація про техніко-економічні показники, що пов'язані з ремонтом може забезпечити дані про ефективність проведених робіт.

Витрати на ремонти та поліпшення основних засобів відображаються в бухгалтерському обліку в залежності від їх впливу на майбутні економічні вигоди. Для наочності наведемо схему розподілу витрат на ремонт основних засобів відповідно до вимог П(С)БО 7 (рис. 2.2).

Таким чином, підхід до відображення витрат, пов'язаних з утриманням основних засобів, залежить від їх впливу на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта, і тому для цілей бухгалтерського обліку необхідний чіткий розподіл заходів щодо поліпшення основних засобів на:

- заходи щодо поліпшення основних засобів, здійснення яких спричинить збільшення майбутніх економічних вигод від використання такого об'єкта основних засобів;

Рис. 2.2. Розподіл витрат на ремонт основних засобів відповідно до вимог П(С)БО 7 «Основні засоби»

- заходи щодо поліпшення основних засобів, проведення яких спрямоване на підтримання об'єкта основних засобів у робочому стані та одержання в майбутньому первісно очікуваних економічних вигод від використання такого об'єкта.

На сьогодні питання стосовно розподілу витрат, що здійснюються для підтримання основних засобів у робочому стані та модернізації об'єктів основних засобів, які створюють принципово нові технічні характеристики у раніше існуючих об'єктів, є одним із найзлободенніших. Необхідно правильно проводити «межу» між ремонтом і модернізацією об'єктів основних засобів, керуючись чинним законодавством.

Сутність ремонту полягає в усуненні тимчасового фізичного

спрацювання конструктивних елементів у натуральній формі та забезпечення в такий спосіб постійної дієздатності основних засобів протягом усього періоду їхньої експлуатації.

Розрізняють поточний і капітальний ремонт основних засобів.

Призначення поточного ремонту – збереження основних засобів у придатному для продуктивного використання стані проведенням регулярних ремонтно-профілактичних операцій з метою усунення дрібних неполадок і запобігання прогресуючому фізичному спрацюванню. Наприклад, при поточному ремонті обладнання проводяться роботи із заміни швидкозношуваних деталей і вузлів, окремих вузлів, що стали непридатними, кріпильних деталей, усунення дрібних дефектів і неполадок. Від поточного ремонту слід відрізнити роботи з поточного обслуговування основних засобів.

Технічне обслуговування основних засобів являє собою комплекс робіт, необхідних для підтримання працездатності об'єктів між ремонтами. Наприклад, при технічному обслуговуванні обладнання виконуються такі основні роботи: обтирання, чищення, регулярний зовнішній огляд, змащування, підтягування, перевірка стану кріпильних деталей, з'єднань та їх підтягування, часткове регулювання, виявлення загального стану теплової ізоляції та огорожувальних пристроїв з метою забезпечення безпечних умов праці тощо. Технічне обслуговування проводиться, як правило, без зупинки технологічного процесу.

Мета капітального ремонту полягає у максимально можливому відновленні первісних техніко-експлуатаційних параметрів основних засобів. На відміну від поточного ремонту капітальний є найбільш складним за обсягом виконуваних робіт і проводять його здебільшого через тривалі проміжки часу (один раз на кілька років). Наприклад, до капітального ремонту обладнання належать роботи, що виконуються для відновлення справності та повного або близького до повного відновлення ресурсу обладнання із заміною або відновленням будь-яких його частин, включаючи базові. При капітальному ремонті проводиться часткове, а за необхідності – і повне розібрання обладнання.

Для проведення ремонтів основних засобів у складі підприємства відкриті спеціальні ремонтні підрозділи – бригади. Виконання ремонтів проводиться двома способами:

- господарським;
- підрядним.

При господарському способі ремонти виконують силами власних бригад. При підрядному – їх проводять спеціалізовані ремонтні організації на основі укладання договорів.

Ремонт основних засобів проводиться відповідно до плану, розробленого службою головного механіка на підставі системи планово-попереджувального ремонту.

Система планово-попереджувального ремонту передбачає розробку положення про ремонти та їх класифікацію (поточний, профілактичний, плановий та неплановий ремонти, технічні огляди, капітальний, комплексний та вибірковий). В даній системі визначається перелік робіт, які відносяться до поточного і капітального ремонтів із зазначенням виду ремонту за кожною групою основних засобів та окремими об'єктами.

Служба головного механіка визначає за конкретними структурними підрозділами підприємства обсяг поточного та капітального ремонту на рік.

На капітальний ремонт певного об'єкта складається кошторис, в якому зазначається обсяг робіт, необхідні матеріальні витрати, заробітна плата та накладні витрати.

Витрати на поточний ремонт є постійними й відносно рівномірними протягом експлуатаційного періоду, а тому їх відносять на собівартість продукції. Проведення капітального ремонту потребує порівняно великих одноразових витрат, що унеможлиблює пряме включення таких до собівартості продукції: ці витрати визначають заздалегідь на основі аналізу витрат на ремонт за попередні 2-3 роки, і відносять на собівартість продукції рівномірно протягом ремонтного циклу за рахунок створення резерву забезпечення таких витрат.

Синтетичний облік ремонтів основних засобів здійснюється залежно від способу його виконання.

При підрядному способі виконання ремонтних робіт підприємство приймає рахунки підрядних організацій за надані послуги і відносить їх на такі рахунки:

Д-т 23 «Виробництво» (вартість ремонтів об'єктів основного виробництва);

Д-т 91 «Загальновиробничі витрати» (вартість ремонтів об'єктів виробничого призначення);

Д-т 92 «Адміністративні витрати» (вартість ремонтів об'єктів загальногосподарського призначення);

Д-т 93 «Витрати на збут» (вартість ремонтів об'єктів, пов'язаних зі збутом продукції);

Д-т 94 «Інші витрати операційної діяльності» (вартість ремонтів об'єктів житлово-комунального та соціально-культурного призначення);

К-т 63 «Розрахунок з постачальниками та підрядниками».

На суму податку на додану вартість складається запис:

Д-т 641 «Розрахунки за податками»;

К-т 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

При проведенні ремонту силами ремонтних бригад або окремих робітників витрати відносяться безпосередньо на ті рахунки і на тих замовників, які організували ремонт власними силами, із кредиту рахунків, що характеризують витрати на ремонт (20, 22, 13, 66, 65, 63 та ін.), в дебет рахунків 23, 91, 92, 93, 94.

Для розмежування заходів щодо поліпшення об'єктів основних засобів в результаті яких зростають економічні вигоди при використанні об'єктів від ремонтних робіт, необхідно звернутися до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 30 вересня 2003 р. № 561, в яких наведено визначення цих заходів.

Реконструкцією діючого підприємства є переобладнання існуючих цехів і об'єктів основного, підсобного і допоміжного призначення, пов'язане із вдосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня. Метою реконструкції підприємства є збільшення виробничих потужностей,

поліпшення якості та зміни номенклатури продукції на підставі досягнень науково-технічного прогресу. При реконструкції підприємства може здійснюватися розширення окремих будівель і споруд у випадках, коли нове високопродуктивне і більш досконале за технічними показниками обладнання не може бути розміщене в існуючих будівлях.

До розширення діючого підприємства відноситься будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення існуючих окремих цехів і об'єктів основного, допоміжного і обслуговуючого призначення на території діючого підприємства або на прилеглих до нього територіях з метою створення додаткових і нових виробничих потужностей. Крім того, до розширення діючого підприємства відноситься також будівництво філій і виробництв, що входять до їх складу, які після введення в експлуатацію не будуть перебувати на самостійному балансі. Прикладом розширення досліджуваного підприємства є добудовування додаткових виробничих цехів на вже виділеній земельній ділянці, прибудовування та вбудовування торговельних приміщень до раніше існуючого магазину тощо.

До технічного переозброєння діючого підприємства відноситься комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і діляниць на основі впровадження передової техніки і технології, механізації та автоматизації виробництва, модернізації та заміни застарілого і фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним. Наприклад, при технічному переозброєнні діючого підприємства може здійснюватися:

- додаткове установлення на існуючих виробничих площах обладнання і машин;
- впровадження автоматизованих систем управління і контролю;
- застосування радіо, телебачення та інших сучасних заходів управління виробництвом.

При технічному переозброєнні допускається часткова перебудова і розширення існуючих виробничих будівель і споруд, зумовлені габаритами нового розміщуваного обладнання.

Наведені визначення повною мірою можуть застосовуватися для

розмежування понять ремонту і модернізації основних засобів. Однак підприємство повинно враховувати, що ці визначення є загальними, і в кожному конкретному випадку має бути індивідуальний підхід до характеру здійснюваних робіт.

Ми вважаємо, що висновок про характер здійснюваних заходів з точки зору подальшої експлуатації об'єкта основних засобів і їх вплив на його технічні можливості є обов'язком фахівця (інженера, технічного працівника). А завданням бухгалтера є правильне відображення в бухгалтерському обліку витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів.

Витрати на поліпшення основних засобів в результаті яких зростають економічні вигоди від використання об'єкта збільшують первісну вартість основних засобів та обліковуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» з наступним віднесенням на рахунок 10 «Основні засоби».

Докладніше облік витрат на поліпшення основних засобів розглянемо на наступному прикладі, виходячи з господарських операцій, що відбувалися в ПАП «Агропродсервіс» .

Протягом місяця підприємство здійснило такі поліпшення основних засобів:

- у комп'ютері, яким користується керівник ПАП «Агропродсервіс», було замінено старий процесор на новий з більш високою тактовою частотою. Вартість робіт, що проводились підрядником, склала 3600 грн., в т. ч. ПДВ – 600 грн. Дану операцію прирівняли до поліпшення, оскільки підвищилась продуктивність та продовжено строк служби комп'ютера, тобто одержано додаткову вигоду;

- замінено пошкоджений корпус комп'ютера, який встановлений на складі. Вартість корпусу склала 540 грн., в т. ч. ПДВ – 90 грн. Також проведено оплату працівнику за його установку – 180 грн. та відрахування на соціальні заходи в сумі – 40 грн. Цю процедуру на підприємстві вважають поточним ремонтом.

Бухгалтерські записи і необхідні розрахунки за цими операціями подані у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Відображення господарських операцій з поліпшення основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Д-т	К-т	
1	2	3	4	5
1	Здійснено підрядником заміну процесора	15 «Капітальні інвестиції»	63.1 «Розрахунки з постачальниками»	3000
2	Відображено суму ПДВ	64.1 «Розрахунки за податками»	63.1 «Розрахунки з постачальниками»	600
3	Віднесено на збільшення первісної вартості витрати на заміну процесора	10.4 «Машини та обладнання»	15 «Капітальні інвестиції»	3000
4	Придбано корпус комп'ютера	20.7 «Запасні частини»	63.1 «Розрахунки з постачальниками»	450
5	Відображено суму ПДВ	64.1 «Розрахунки за податками»	63.1 «Розрахунки з постачальниками»	90
6	Віднесено на витрати установлений корпус комп'ютера	91 «Загально-виробничі витрати»	20.7 «Запасні частини»	450
7	Нараховано доплату працівнику, що проводив заміну	91 «Загально-виробничі витрати»	66 «Розрахунки з оплати праці»	180
8	Проведено відрахування на соціальні заходи	91 «Загально-виробничі витрати»	65 «Розрахунки за страхуванням»	40

На сьогодні актуальною проблемою для працівників облікової служби є неузгодженість фінансового обліку та оподаткування операцій та витрат на поліпшення основних засобів, що також обумовлює необхідність ведення позасистемного обліку операцій із основними засобами з метою правильного складання податкової звітності.

Загалом, якщо розглядати бухгалтерський облік капітальних інвестицій в основні засоби та їх оподаткування, то у цій сфері виникає найбільше податкових різниць згідно з прийнятим Податковим кодексом України, пов'язаних з визнанням капітальних витрат, строками введення і виведення з експлуатації об'єктів, нарахуванням амортизації та здійсненням поліпшень.

2.3. Відображення капітальних інвестицій в автоматизованій системі підприємства

В Україні широко використовуються засоби обчислювальної техніки – це призвело до появи нових прийомів та методів організації обліку. Відмінною їх особливістю є можливість складання в автоматичному режимі машинограм, узагальнюючих облікову інформацію в розрізах, необхідних для управління, контролю аналізу та складання фінансової звітності.

На багатьох організаціях відбувається швидке оснащення комп'ютерами, вони дозволяють накопичувати дані як безпосередньо в облікових реєстрах, так і на машинних носіях інформації.

Відносно просто можна засвоїти та експлуатувати комп'ютери в якості персональної техніки, оснащувати ними бухгалтерів і на їх основі створювати автоматизовані робочі місця (АРМ) бухгалтера. Одним з обов'язкових умов автоматизації обліку є наявність програми реєстрації та обробки бухгалтерських даних. Технологія автоматизованої обробки інформації поєднує:

- первинні документи, пристосовані до їх автоматизованої обробки;
- документообіг, розрахований на обробку облікових даних на комп'ютерах;
- коди;
- звітні розробки, отримані автоматично;
- технологічні та інструментальні карти.

Суб'єкт господарювання самостійно обирає форми та методи фінансового обліку виходячи з обсягу облікових робіт, наявності обчислювальної техніки та інших умов. Вони можуть не тільки використовувати рекомендовані форми, але й розробляти власні, враховуючи форми облікових реєстрів, програму реєстрації та обробки інформації. Разом з тим вони повинні дотримуватись загальних методологічних принципів, встановлених в централізованому порядку, а також технології обробки облікових даних (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Модель комп'ютеризованого фінансового обліку основних засобів

З переходом до прогресивних форм обліку кардинально змінюється характер та зміст облікової роботи, скорочується питома вага технічних процесів, заснованих на ручній праці. Головним для облікового персоналу стають функції організаторів процесу обробки економічної інформації. Разом з тим вони повинні дотримуватись загальних методологічних принципів, встановлених в централізованому порядку, а також технології обробки облікових даних.

Спосіб обробки господарських операцій при веденні бухгалтерського обліку чинить істотний вплив на організаційну структуру підприємства, а також на процедури та методи внутрішнього контролю. Комп'ютерна технологія характеризується рядом особливостей, які потрібно враховувати при оцінці умов та процедур контролю.

Ефективне використання основних засобів і зниження капіталомісткості можуть бути забезпечені тільки в умовах функціонування сучасних засобів обчислювальної техніки з використанням АРМ бухгалтера, використання яких забезпечує умови раціональне управління діяльністю суб'єкта господарювання.

Функціональне призначення АРМ бухгалтера основних засобів – автоматизувати відділи обліку, контролю, аналізу і аудиту, а також для прийняття управлінських рішень обліку. Капітальні інвестиції є частиною загального інвестиційного процесу підприємства і відповідно до цілей обліку відображаються в підсистемі АРМ бухгалтера з обліку основних засобів. При функціонуванні АРМ бухгалтера з обліку основних засобів велике значення надається створенню комплексної системи організації і вихідної інформації, яка забезпечує організацію трьохкатегорійного інформаційного обліку між ними (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Схема взаємозв'язку АРМ бухгалтера

На АРМ бухгалтера 1-ї категорії покладаються задачі з документального оформлення операцій і первинної обробки даних з обліку надходження, а також ведення аналітичного обліку за місцями зберігання основних засобів. На основі інформації створюють інформаційну базу, в якій відображають капітальні витрати на придбання, супутні витрати, а також витрати пов'язані з доведенням їх до стану в якому вони можуть використовуватись у запланованих цілях. Сформована інформація в режимі запиту відображається як вихідна інформація

і видається на вимогу користувача у вигляді діаграм для здійснення контрольних і довідкових функцій.

АРМ бухгалтер 2-ї категорії здійснює розрахунок і формування вихідної інформації регламентного, контрольного і довідкового характеру.

На АРМ бухгалтера 3-ї категорії проводиться аналіз, прогноз, аудит і прийняття управлінських рішень в цілому за підприємством чи структурним підрозділом.

Принципи організаційної структури і розміщення інформаційного фонду АРМ бухгалтера з обліку капітальних інвестицій у відповідній системі кодування облікових даних повинні забезпечити:

- реалізувати порівняно простий і економічний діалоговий режим роботи штатного працівника в близькій і звичній для нього формі роботи в процесі виконання ним поставлених на нього контрольних-аналітичних функцій;
- досягти високої оперативності отримання необхідної інформації для економічного аналізу і прийняття управлінських рішень.

Всі операції, які виконуються на АРМ бухгалтера з обліку капітальних інвестицій, відображені в багаторівневому меню.

Головне меню містить наступні функції: вхідна інформація, нормативно-довідкова інформація, вихідна інформація, ведення інформаційної бази.

При роботі з функцією «Вхідна інформація» відображається в меню другого рівня перелік вхідної інформації:

- прибуткова накладна;
- акт приймання-передачі;
- вимога;
- накладна на відпуск матеріалів;
- акт виконаних робіт;
- аудит вхідної інформації.

Для роботи з одним з документів вибирається і заповнюється послідовно первинний документ. Після набору даних вибирають функцію друку первинного документа. Після цього відбувається перехід в меню другого рівня і відповідно в меню третього рівня. Меню третього рівня призначене для

пред'явлення користувачу альтернативних можливостей з управління процесом обробки даних.

Введення даних з первинних документів є основою щоденної роботи, яку здійснюють під час експлуатації АРМ бухгалтера.

Для ведення даних з первинних документів рух основних засобів використовується перша директива меню першого рівня, відкривається меню другого рівня «Ведення і користування документів».

Режим введення документів виявляється відповідно функціональною директивою меню другого рівня, при цьому відкривається екран, наслідком якого створюється ведення. Спочатку необхідно встановити вид операцій.

Особливе значення мають здійснення аудиту на рівні вхідної інформації і контроль раніше введених даних. Бухгалтер шляхом автоматичного формування даних за необхідною формою та структурою має можливість проаналізувати дані за будь-який період часу.

Автоматичне формування необхідних даних здійснюється шляхом застосування автоматизованого документування господарських операцій з виводом інформації на екран чи друкуючий пристрій за такими параметрами:

- структурі первинного документа за заданим періодом;
- здійснених операціях;
- визначеному періоду часу;
- найменуванню основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;
- термін поставок запасних частин та комплектуючих;
- терміни зберігання матеріалів для ремонту основних засобів;
- динаміка цін на придбання матеріалів та запасних частин;
- допустимі кореспонденції рахунків з обліку основних засобів та капітальних інвестицій.

Усі перераховані параметри не вичерпують можливості бухгалтера провести перевірку достовірності даних.

Для здійснення обліку надходження основних засобів в розрізі напрямів (постачальників), а також для виявлення відхилень може використовуватися

«Відомість надходження основних засобів в аналітичному розрізі». Дана відомість дає змогу здійснювати контроль розрахунків з кожним постачальником за придбані основні засоби, а також за повнотою надходження (введення в експлуатацію) і використання основних засобів.

Під час роботи на АРМ бухгалтера користувач може отримувати підказки, звертатись до НДІ, роздруковувати окремі документи та отримувати різні сервісні послуги, передбачені конкретною процедурою.

У ПАП «Агропродсервіс» облік придбання основних засобів, інших необоротних активів, а отже й облік капітальних інвестицій ведеться автоматизованим способом на базі типового пакету прикладних програм 1-С «Бухгалтерія». На підставі вхідних первинних документів складається кореспонденція рахунків з дебетом і кредитом рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Головним обліковим регістром служить Аналіз рахунку 15 «Капітальні інвестиції», де розкривається інформація про залишок на рахунку на початок звітного періоду, надходження капітальних інвестицій за місяць у розрізі джерел надходження, списання капітальних інвестицій при введенні в дію об'єктів основних засобів та залишки на рахунку 15 на кінець місяця. Аналітичні дані про наявність на початок і кінець місяця основних засобів, інших необоротних активів розшифровується в окремих відомостях. Такий аналіз ведеться в цілому по рахунку 15 без деталізації інформації за окремими субрахунками діючого Плану рахунків. Це дещо ускладнює заповнення бухгалтерської (розділу III Приміток до річної фінансової звітності) та статистичної форми Звіту №2-інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття та амортизація активів», потребує додаткових вибірок щодо інвестицій у капітальне будівництво, придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів. Однак, зважаючи на те, що основна маса операцій пов'язана з придбанням лише основних засобів, рідкісні випадки іншого придбання виявити та відобразити в обліку не важко. Тому такий підхід до автоматизованого обліку капітальних інвестицій у ПАП «Агропродсервіс» можна вважати оправданим.

Загалом же, в сучасних умовах господарювання облікова служба підприємства повинна не лише вести облік здійснених операцій, а й прогнозувати використання виробничих запасів, нарахування заробітної плати, відрахувань на соціальні заходи та інші витрати, пов'язані з капітальними інвестиціями, на цій базі приймати управлінські рішення як на рівні виробничих одиниць, так як і в цілому за підприємством. Для цього використовується функція «Прогнозування витрат», яка дозволяє в графічній чи табличній формі представити інформацію про прогнозовані витрати.

Висновки до розділу 2

1. У даний час зі статистичної звітності вилучена інформація щодо технологічної структури (будівельні роботи, монтаж обладнання, вартість обладнання до монтажу, інші капітальні роботи) та відтворювальної структури капітальних інвестицій (нове будівництво, реконструкція, розширення, технічне переозброєння діючих об'єктів). Це значно звужує обсяг інформації, необхідної для управління інвестиційними процесами на підприємстві та їх узагальнення на загальнодержавному рівні, а також за галузями економіки.

2. Для цілей бухгалтерського обліку необхідний чіткий перелік робіт, заходів щодо поліпшення основних засобів та поточного обслуговування, оскільки у першому випадку витрати на поліпшення кваліфікуються як капітальні інвестиції та збільшують вартість поліпшуваних об'єктів. Такий класифікатор має бути розроблений на галузевому рівні. Контроль та документальне оформлення таких поліпшень має проводитися технічними службами, а не лише бухгалтерією.

3. У ПАП «Агропродсервіс» аналітичний облік капітальних вкладень ведеться у розрізі об'єктів загалом по рахунку 15 «Капітальні інвестиції» без диференціації інформації у розрізі субрахунків діючого Плану рахунків, що створює певні труднощі при заповненні форм річної бухгалтерської та статистичної звітності. Проте такі дії можна вважати оправданими, оскільки на підприємстві відсутні інвестиції в нематеріальні активи.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАП «АГРОПРОДСЕРВІС»

3.1. Інформаційне забезпечення аналізу капітальних вкладень

Перехід до стабілізації й зростання основних показників розвитку економіки, пристосування виробництва до вимог ринку безпосередньо залежать від інвестиційної діяльності підприємств. Важливим аспектом з точки зору досягнення очікуваної ефективності інвестицій є наявність інформаційного забезпечення. Сукупність усіх даних, які отримують в процесі функціонування організації, можна назвати інформаційним забезпеченням відповідного суб'єкта. До інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності слід віднести усі види повідомлень, які знаходяться у відповідних носіях інформації. Це сукупність повідомлень, що розміщується в системі, яка є прийнятною для здійснення управління інвестиційною діяльністю.

До основних видів інформації, яка стосується інвестиційної діяльності, відносяться фінансова, організаційно-управлінська, технічна, планово-економічна, технологічна інформація.

Фінансова інформація – це дані про фінансові показники суб'єкта господарювання щодо його інвестиційних програм. До цих інформаційних даних відносять публічну фінансову звітність підприємства за звітний період і внутрішню фінансову звітність, де зазначаються обсяги фінансування інвестицій за рахунок власного, позиченого та залученого капіталу, загальний обсяг інвестиційних витрат, рівень доходності і період окупності проекту.

Організаційно-управлінська інформація стосується прийняття управлінських інвестиційних рішень. До неї відносять інструкції, накази, директиви, доповідні записки, проспекти, книги та іншу інформацію, яка так чи інакше впливає на організацію і управління інвестуванням.

Технічна інформація – це інформація про технічні характеристики устаткування, а саме: технічна документація, властивості техніки, показники безпеки, а також інші кількісні та якісні показники.

Технологічна – це інформація про технологію, що застосовується для виготовлення продукції. Такі дані містить патентна документація, до якої входять інформація про специфіку інноваційних технологій, описи технології та принципів роботи [52].

Планово-економічна інформація містить дані щодо планово-економічних показників інвестиційної діяльності компанії та інших суб'єктів діяльності в країні та за її межами. До такої інформації відносять специфікації, показники продуктивності праці, норми, нормативи, планово-аналітичні таблиці, графіки та інші дані та повідомлення, які стосуються планування інвестицій.

Універсальним джерелом інформації є бізнес-план та техніко-економічні обґрунтування проектів. У проекті міститься увесь спектр інформації, необхідної для прийняття тих чи інших управлінських рішень.

Інформаційні повідомлення щодо різноманітних сфер діяльності суб'єкта господарювання не можуть існувати автономно. Інформаційне забезпечення процесу інвестування є підсистемою загальної системи інформаційного забезпечення підприємства, яка являє собою його інформаційно-комунікаційну систему. Система інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності представляє собою процес неперервного та цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу і підготовки відповідних управлінських рішень у всіх сферах інвестиційної діяльності підприємства (рис.3.1).

Для визначення інвестиційно привабливих об'єктів, найбільш ефективних напрямків інвестиційної діяльності, розрахунку ефективності інвестицій необхідна оперативна та достовірна облікова інформація, що містить усю важливу інформацію бухгалтерського обліку, в тому числі дані аналітичного і синтетичного обліку. Саме вона є основою системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, яка повинна сприяти прийняттю

ефективних управлінських рішень та оптимальному розподілу інвестиційних потоків.

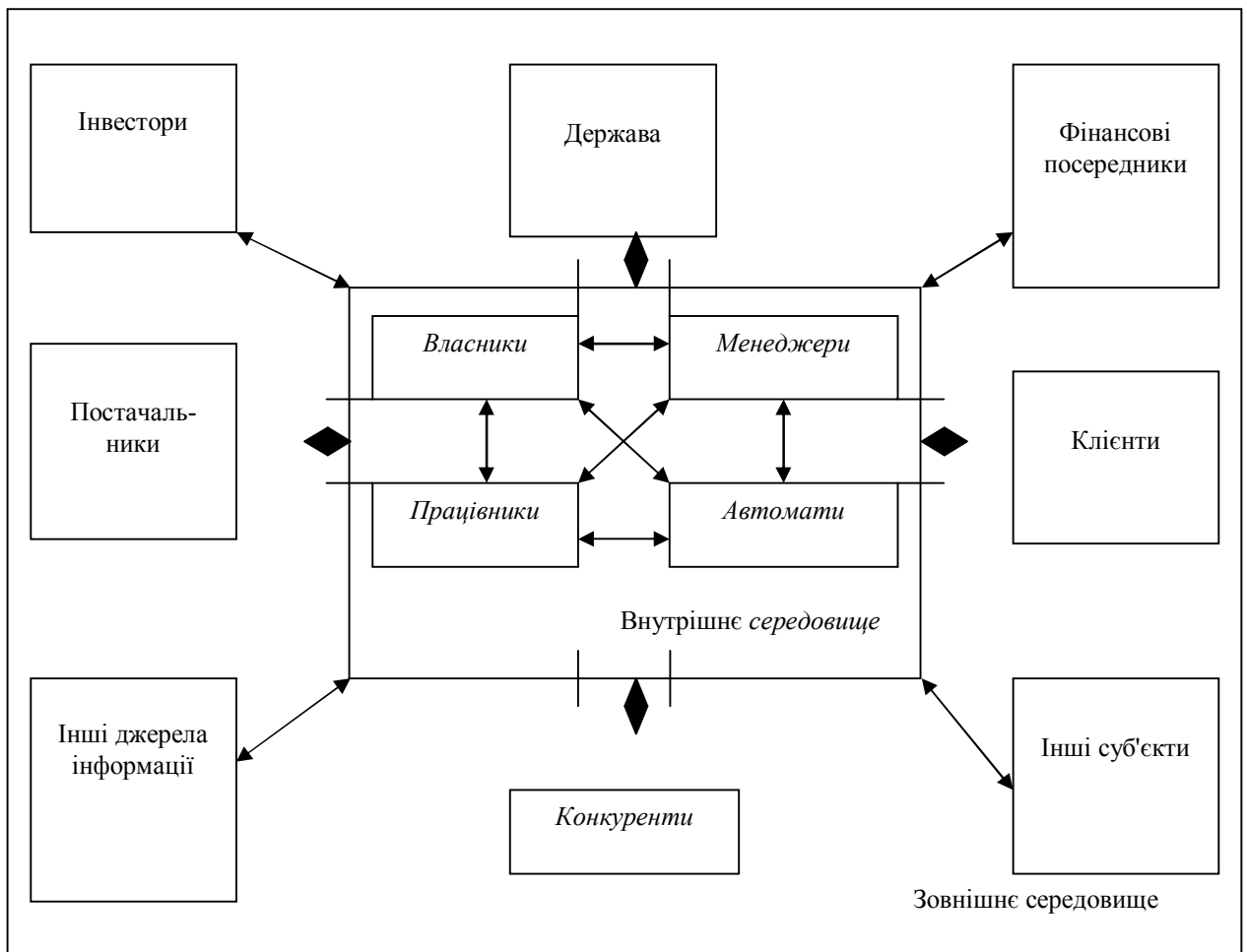

Рис. 3.1. Інформаційно-комунікаційна система підприємства

Вихідна інформація для аналізу капітальних вкладень міститься:

- 1) в первинних документах бухгалтерського обліку:
 - а) документація, що супроводжує об'єкти в момент придбання (окремо зовнішня і внутрішня);
 - б) документація, яка супроводжує об'єкти під час використання (окремо зовнішня і внутрішня);
- 2) на рахунках бухгалтерського обліку:
 - а) рахунки, що безпосередньо відображають стан (наявність) об'єкта інвестування;

б) рахунки, що відображують усі операції процесу інвестування.

3) в інших джерелах.

Інформація щодо здійснених капітальних інвестицій наводиться у фінансовій, статистичній, управлінській звітності.

Найбільш повна інформація щодо обсягів капітальних інвестицій, їх структури, динаміки наводиться в управлінській звітності підприємства, яка вирізняється високим рівнем конфіденційності і використовується обмеженим колом осіб. Це, зокрема, звіти за центрами інвестицій (управлінський баланс за центрами інвестицій, звіт про прибутки та збитки за центрами інвестицій, звіт про маржинальний прибуток за центрами інвестицій, звіт про зміни капіталу за центрами інвестицій, звіт про рух грошових коштів за центрами інвестицій тощо), бюджет капітальних інвестицій.

Як зазначає з цього приводу Бондар М.І., управлінський облік капітальних витрат за інвестиційними проектами необхідно починати з визначення переліку показників управлінської звітності. Він формується під час дослідження кожного етапу життєвого циклу проекту: передінвестиційного, інвестиційного, експлуатаційного та ліквідаційного. Формування управлінських звітів на кожному етапі реалізації інвестиційного проекту (управлінський звіт передінвестиційного етапу, управлінський звіт інвестиційного етапу, управлінські звіти експлуатаційного етапу, управлінський звіт ліквідаційного етапу) здійснюється з врахуванням таких вимог [7, с.17-18]:

- визначення форми, строків складання та подання звітів, а також відповідальних осіб за їх складання;

- наявність схеми формування управлінської звітності, окреслення кола користувачів вихідної інформації;

- надання повноважень координаторам, тобто адміністративного дозволу на одержання необхідної інформації від її власників;

- визначення кола користувачів інформації і звітних форм, в яких її буде надано.

У фінансовій звітності інформація про здійснення капітальних інвестицій наводиться в Балансі, Звіті про рух грошових коштів та у Примітках до річної фінансової звітності.

У Балансі (Звіті про фінансовий стан) ф. №1 (далі – Баланс), інформація про капітальні вкладення наведена тільки в одному рядку – 1005 «Незавершені капітальні інвестиції», де відображається вартість незавершеного будівництва, тоді як в управлінській звітності наводиться повна інформація щодо здійснених капітальних вкладень, їх структура і динаміка. При цьому така інформація є конфіденційною та використовується обмеженим колом осіб. У фінансовій звітності інформація щодо здійснених капітальних інвестицій наводиться в Балансі та у Примітках до річної фінансової звітності (розділі III «Капітальні інвестиції»).

У Звіті про рух грошових коштів витрачання з придбання нематеріальних активів відображаються в складі інвестиційної діяльності за рядком 3260 «Витрачання на придбання необоротних активів» (відображаються виплати грошових коштів для придбання (створення) основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, крім фінансових інвестицій).

В Примітках до річної фінансової звітності інформація про здійснення за рік капітальних вкладень наводиться у розділі III «Капітальні інвестиції» у рядках 280 – 340, графа 3. У графі 4 того ж розділу розкривається інформація про залишки капітальних вкладень на кінець року в розрізі видів та об'єктів капітальних вкладень. Окремими рядками відображається інформація щодо капітальних вкладень у інвестиційну нерухомість (рядок 341) та фінансових витрат, включених до капітальних вкладень (рядок 342), здійснених за рік.

У статистичній звітності інформація про здійснені капітальні інвестиції наводиться в наступних формах статистичної звітності:

1. Капітальні інвестиції № 2 – інвестиції (квартальна): інформація міститься у:

- розділі 1. Капітальні інвестиції: відображає інформацію про фактично освоєні (використані) у звітному періоді обсяги капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи за рахунок передбачених чинним

законодавством джерел фінансування, без врахування суми податку на додану вартість, витрати на будівництво житла для подальшого продажу (передачі), які за напрямом витрат не належать до капітальних інвестицій респондента;

- розділі 2. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування. Містить інформацію про освоєні обсяги капітальних інвестицій без врахування суми податку на додану вартість за джерелами фінансування і з них на капітальний ремонт та у нові житлові будівлі.

2. Капітальні інвестиції, вибуття і амортизація активів № 2 – інвестиції (річна). Розділ 1 і розділ 2 – аналогічна інформація як і в квартальній формі. Розділ 4. Витрати на будівельні та монтажні роботи за окремими видами будівель та споруд – містить інформацію про витрати на будівництво житлових будівель, нежитлових будівель, інженерних споруд і витрати на будівництво житла з метою подальшого продаж(передачі) (розділ 1 рядки 111 – 114 гр. 1), що виділяються із загального обсягу капітальних інвестицій на будівельно-монтажні роботи за окремими видами будівель і споруд відповідно до Державного класифікатора будівель і споруд ДК 018-2000, затвердженого наказом Держстандарту України від 17.08.2000 р. № 507.

3. Звіт підприємства про реалізацію інвестиційного проекту в спеціальній (вільній) економічній зоні або на території пріоритетного розвитку № 1-ІІІ (квартальна). Інформація відображена у розділі ІІІ. Освоєння інвестицій і введення в дію потужностей будівель, споруд: рядок 041 (051) відображає дані про обсяги інвестицій, які спрямовані і освоєні на будівництво, здійснене як господарським, так й підрядним способом, на устаткування, що вимагає монтажу в процесі будівництва, а також на придбання чи виготовлення власними силами матеріальних активів, які обліковуються за класифікаційними групами згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Рядок 042 (052) - відображаються обсяги інвестицій, спрямованих на придбання чи створення власними силами нематеріальних активів.

4. Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос) №11-ОЗ (річна). Інформація міститься у розділі І. «Наявність та рух основних засобів». У графі 3 відображається надходження основних засобів у звітному періоді: придбаних, створених, безоплатно отриманих і на умовах фінансового лізингу; оборотних активів, переведених до основних засобів, а також витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єктів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція та ін.). У графі 4 з даних графі 3 виділяється вартість введених в дію у звітному році нових основних засобів.

5. Структурне обстеження підприємства № 1 – підприємництво (річна). Розділ 3. Розподіл основних показників за видами економічної діяльності Графа 5 містить дані про вартість продукції (робіт, послуг) власного виробництва з метою інвестування свого підприємства (рахунок 15, субрахунки 151, 152, 153, 154, 155 або якщо підприємство використовує спрощений План рахунків – рахунок 15). Графа 6 показника «Капітальні інвестиції у матеріальні активи» включає фактично освоєні (використані) у звітному періоді обсяги капітальних інвестицій у матеріальні активи без урахування суми податку на додану вартість, до яких належать інвестиції у нові та існуючі матеріальні активи, які були придбані або створені для власного використання зі строком служби більше одного року, включаючи витрати на капітальний ремонт, поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію (рахунок 15, субрахунки 151, 152, 153, 155 (без ПДВ) або якщо підприємство використовує спрощений План рахунків – рахунок 15 (без ПДВ))

Крім вище зазначених, інформація стосовно капітальних вкладень міститься у:

– договір купівлі-продажу (містить назву, кількісну та вартісну оцінку об'єкта продажу, реквізити підприємств-сторін договору, момент передачі майна);

– банківські витяги про списання або зарахування коштів (інформація про кошти за купівлю, реалізацію, цільове фінансування нерухомості тощо);

– договір підряду на виконання будівельних, монтажних, ремонтних робіт тощо (містить інформацію про склад, ціну, час виконання робіт, реквізити підприємств-сторін договору);

– звіти матеріально-відповідальних осіб (наприклад, матеріальних звітах, що разом з прибутковими та видатковими документами містять інформацію про будівельні матеріали);

– акти приймання передавання виконаних будівельно-монтажних робіт форма № КБ-2 (та довідка про вартість та обсяги виконаних робіт підряду форма № КБ-3, яка складають щомісяця за наявності таких робіт);

– видаткові накладні (кількісні та вартісні показники отриманих товарно-матеріальних цінностей);

– Відомостях аналітичного обліку капітальних інвестицій (ведеться облік капітальних інвестицій за субрахунками до рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Що стосується капітального будівництва (субрахунок 151), то відомість передбачає облік лише за видами робіт і витрат. Крім цього, у окремий підрозділ виділений блок показників, що стосується витрат на ведення будівництва господарським способом, зокрема: матеріали, заробітна плата робітників, витрати на експлуатацію будівельних машин і механізмів, інші витрати.

– акти про використання матеріалів замовника (містить перелік таких матеріалів та ціну на них і є також підставою списання матеріалів в обліку після виконання, наприклад, ремонтних робіт);

– акти списання, ліквідації основних засобів;

– зведений кошторисний розрахунок вартості будівництва, розроблений самостійно підприємством чи з використанням послуг спеціалістів сторонніх організацій (містить повну кошторисну вартість будівництва всіх об'єктів, передбачених проектом, включаючи кошторисну вартість будівельних і монтажних робіт, витрат на придбання обладнання, інвентаря та ін.);

– інвентаризаційний опис (містить дані про фактичну наявність об'єктів капітальних інвестицій, їхні технічні та експлуатаційні характеристики.

Формування інформаційної бази на основі вищезазначених джерел інформації, її обробка і аналіз може виступити у якості основи побудови системи моніторингу інвестиційної діяльності підприємства (рис.3.2).

Рис.3.2. Схема процесу моніторингу інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання

Такого роду моніторинг передбачає сукупність етапів: збір даних, їх систематизація, обробка, архівація, різноманітний аналіз і прогноз, що здійснюється регулярно, а також подання результатів користувачам в зручному для них виді. Саме регулярність є одним із базових атрибутів цього терміну, а за її відсутності неможливо здійснити моніторинг процесу у будь-якій сфері діяльності.

Таким чином виявлення наявних джерел інформації про капітальні інвестиції повинно ґрунтуватися на реалізації двох операцій:

- вибору інформаційних джерел відповідно до завдань аналізу;
- систематизації вихідної інформації з врахуванням повноти, точності, узгодженості та порівнянності з метою здійснення подальших аналітичних розрахунків.

3.2. Аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій

Аналіз динаміки і структури капітальних інвестицій є одним з етапів комплексного аналізу інвестиційної діяльності підприємства. Аналіз динаміки окремих показників капітальних інвестицій дає можливість:

- оцінити інтенсивність змін в рівнях досліджуваних показників протягом звітного періоду;
- виявити закономірності зміни досліджуваних показників в часі;
- прогнозувати розвиток інвестиційного процесу на підприємстві.

Аналіз структури капітальних інвестицій дає можливість:

- оцінити окремі частини досліджуваної сукупності;
- виявити тенденції структурних зрушень в досліджуваній сукупності;
- характеризувати інтенсивність структурних зрушень.

Аналіз обсягів інвестиційної діяльності слід починати з вивчення таких загальних показників як валові і чисті інвестиції.

У зарубіжній економічній літературі інвестиції у економіку визначаються як валові інвестиції в основний капітал (gross investment) в складі інвестицій, що направляються на заміщення основного капіталу, який вибуває (за рахунок амортизаційних відрахувань), та чистих інвестицій. Українська облікова система ігнорує цей загальноприйнятий в світовій практиці термін. Валові інвестиції в основний капітал називають просто інвестиціями у основний капітал, або капітальними інвестиціями. Очевидно, якщо інвестиції в основний капітал вважати валовими інвестиціями, тоді треба визнавати також їх поділ на амортизаційну складову й чисті інвестиції, але у вітчизняній статистиці немає навіть згадки про чисті інвестиції у основний капітал.

Якщо сума чистих інвестицій є додатною величиною й становить значну частку в загальній сумі валових інвестицій, то це свідчить про підвищення економічного потенціалу підприємства, яке спрямовує у інвестиційний процес частину прибутку. Навпаки, якщо сума чистих інвестицій є від'ємною

величиною, це означає зниження виробничого потенціалу підприємства, що воно проїдає не лише свій прибуток, а й частину амортизаційних відрахувань.

Таким чином вищезазначені показники у ПАП «Агропродсервіс» протягом досліджуваного періоду мали такі значення (табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Валові і чисті інвестиції ПАП «Агропродсервіс» за 2013 – 2015 рр.

(тис.грн.)

Показник	На кінець 2013р.	На кінець 2014р.	На кінець 2015р.
Капітальні інвестиції (КІ)	108482	63870	83721
Амортизація	10526	16555	17389
Чисті інвестиції (ЧІ)	97956	47315	66332
Частка ЧІ в КІ	0,90	0,74	0,79

Дані, наведені у табл.3.1, свідчать про високий економічний потенціал досліджуваного періоду: обсяг чистих інвестицій протягом цього періоду був додатнім, їх частка у капітальних інвестиціях доволі вагома – понад 50%. Проте слід зазначити зменшення обсягу чистих інвестицій на кінець 2015 року порівняно з цим же показником на кінець 2013 року. Це відображено на рис. 3.1.

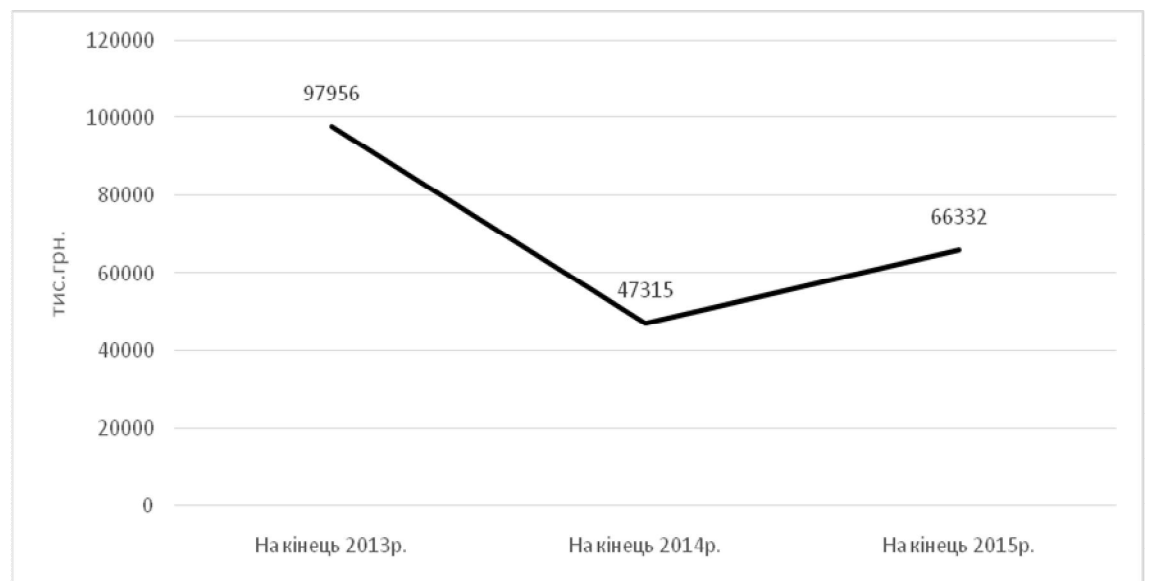

Рис.3.1. Динаміка чистих інвестицій ПАП «Агропродсервіс» за 2013-2015 рр.

Показники, наведені у табл.3.1, також дають можливість визначити тип відтворювального процесу на досліджуваному підприємстві. Для цього використаємо коефіцієнт відтворення (K_v). Він розраховується наступним чином:

$$K_v = \frac{KI}{A_m} \quad (3.1)$$

де

KI – загальний обсяг капітальних інвестицій;

A_m – сума нарахованої за досліджуваний період амортизації

Оскільки розрізняють три типи відтворення, то розрахований коефіцієнт може мати наступні значення, які відповідатимуть:

- звуженому відтворення ($K_v < 1$) – здійснені інвестиції не забезпечують відшкодування нарахованої амортизації;
- простому відтворенні ($K_v = 1$) – здійснені інвестиції дорівнюють сумі амортизації;
- розширеному відтворенню ($K_v > 1$) – інвестиції забезпечили не лише відшкодування амортизації за зношене обладнання, а й свідчать про розширення масштабів виробництва.

Коефіцієнти відтворення для досліджуваного підприємства становили: на кінець 2013р. – 10,3; 2014р. – 3,9; 2015р. – 4,8.

Отже, ПАП «Агропродсервіс» характеризується розширеним типом відтворення, однак значення даного показника хоча й перевищує 1, за досліджуваний період зменшилося майже вдвічі (рис. 3.2).

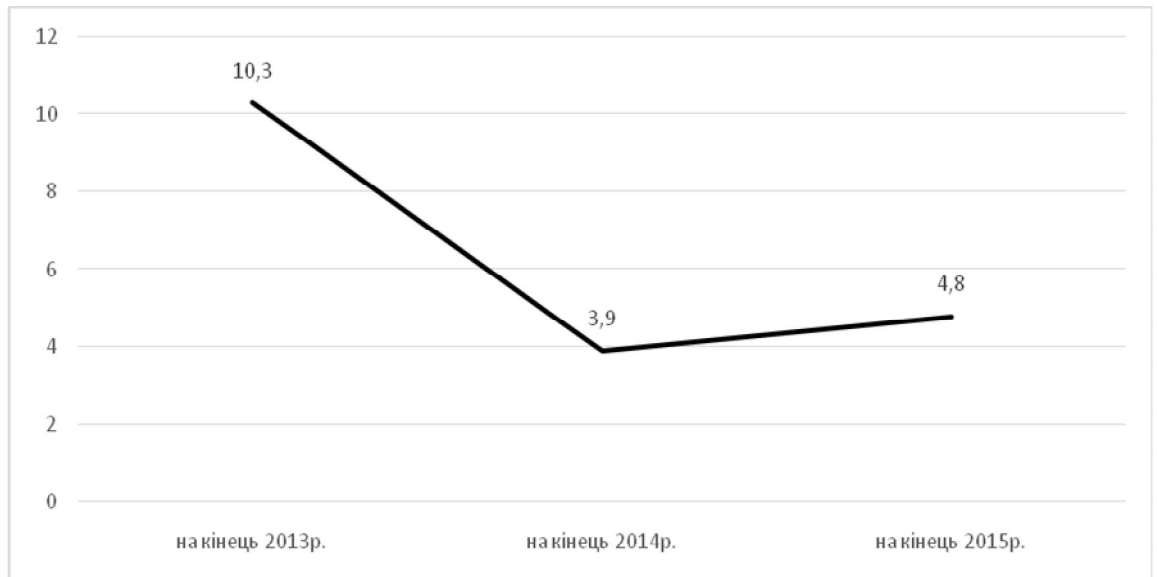

Рис. 3.2. Динаміка коефіцієнт відтворення на ПАП «Агропродсервіс» за 2013-2015рр.

Проаналізуємо динаміку показника незавершених капітальних інвестицій (далі - НКІ). Значення даного показника, як зазначалося раніше, наведені у балансі, рядок 1005. Відповідно з листом Міністерства фінансів України від 15.04.2013 р.№ 31-08410-07-29/12008 незавершеними капітальними інвестиціями (незавершеним будівництвом) визнаються витрати з будівництва (виготовлення), придбання та поліпшення об'єктів основних засобів з початку й до закінчення зазначених робіт і введення об'єктів в експлуатацію.

Збільшення незавершеного будівництва може негативно впливати на результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Оскільки результативність інвестиційної діяльності у капітальному будівництві опосередковано відображається у динаміці незавершеного будівництва, то у аналізі інвестиційної активності варто порівнювати темпи росту незавершеного будівництва з темпами росту валюти балансу. Якщо показник зростання сукупних активів (далі - СА) менший від відповідного показника для незавершеного будівництва, то поточна діяльність підприємства у сфері капітального будівництва є недостатньо ефективною. Дані, необхідні для аналізу, наведені у табл.3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка незавершених капітальних інвестицій і сукупних активів
ПАП «Агропродсервіс»

Період	Незавершені капітальні інвестиції (НКІ), тис.грн.	Сукупні активи (СА), тис.грн.	Темп зростання НКІ (до попереднього року), %	Темп зростання СА(до попереднього року), %
На кінець 2012р.	31390	349213	-	-
На кінець 2013р.	16539	587322	52,69	168,18
На кінець 2014р.	19316	705713	116,79	120,16
На кінець 2015р.	53105	926144	274,93	131,24

Результати аналізу засвідчують те, що обсяги незавершеного будівництва після деякого скорочення у 2013р. на 47,31%, зростали протягом наступного періоду: в 2014р. – на 16,79%, в 2015р. – в 2,7 рази. Темпи росту сукупних активів дещо сповільнились: у 2013р. вони зросли на 68,18%, у 2014р. – на 20,16%, у 2015р. – на 31,24%. Проте значення даного показника залишаються доволі високими. Слід зазначити, що у 2015 році діяльність ПАП «Агропродсервіс» була недостатньо ефективною: темпи зростання НКІ перевищили темпи зростання СА. Більш наочно це представлено у рис.3.3.

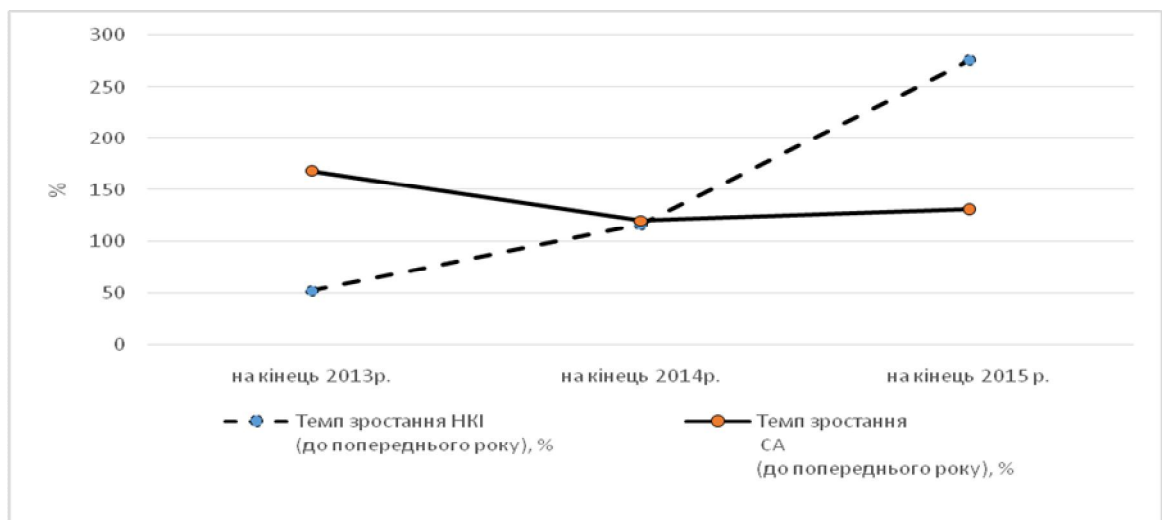

Рис. 3.3. Динаміка капітальних інвестицій і сукупних активів

Для встановлення змін в обсягах капітальних інвестицій, проаналізуємо їх динаміку у цілому і за основними видами. Відповідно до ф. №5 «Примітки до річної фінансової звітності», інформація, необхідна для аналізу, наведена у розділі III «Капітальні інвестиції». З даної форми основними видами капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» було капітальне будівництво і придбання основних засобів (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс»

Вид капітальних інвестицій	За 2013 рік		За 2014 рік		За 2015 рік	
	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %
Капітальне будівництво	46391	42,6	18425	28,8	36602	43,7
Придбання (виготовлення) основ. засобів	62101	57,4	45445	71,2	47119	56,3
Разом	108492	100,0	63870	100,0	83721	100,0

Дані, наведені в табл.3.3, свідчать, що більша частина капітальних інвестицій протягом досліджуваного періоду спрямовувалася на придбання (виготовлення) основних засобів. Така позиція керівництва ПАП «Агропродсервіс», на наш погляд, є позитивною, тому що це сприяє підвищенню якості продукції, її конкурентоспроможності і формує стратегію розвитку на майбутнє.

З метою детальнішого аналізу динаміки капітальних інвестицій, проаналізуємо даний показник на основі квартальних даних, отриманих із форм №2-інвестиції (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Показники динаміки капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс»
за 2013 –2016 рр. (за кварталами)

Квартал/ рік	Обсяг КІ, тис. грн.	Абсолютний приріст, тис.грн.		Темп зростання, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
I / 2013	12922	-	-	100,0	-
II / 2013	16718	3796	3796	129,4	129,4
III / 2013	42932	30010	26214	332,2	256,8

IV / 2013	35910	22988	-7022	277,9	83,6
I / 2014	2882	-10040	-33028	22,3	8,0
II / 2014	9657	-3265	6775	74,7	335,1
III / 2014	11453	-1469	1796	88,6	118,6
IV / 2014	39878	26956	28425	308,6	348,2
I / 2015	4546	-8376	-35332	35,2	11,4
II / 2015	8927	-3995	4381	69,1	196,4
III / 2015	26341	13419	17414	203,8	295,1
IV / 2015	25660	12738	-681	198,6	97,4
I / 2016	9578	-3344	-16082	74,1	37,3
II / 2016	30157	17235	20579	233,4	314,9
III / 2016	30017	17095	-140	232,3	99,5

Як свідчать результати аналізу, поданого у табл.3.4, найбільший спад інвестиційної діяльності припадав на 2014 рік. Про це свідчать від'ємні значення базисного абсолютного приросту (-10040 тис.грн. в I кв. 2014р.; -3265 тис.грн. в II кв. 2014р.; -1469 тис.грн. в III кв. 2014 р.). Аналогічні висновки можна отримати на основі розрахованих базисних темпів зростання: протягом періоду, вони також свідчать про уповільнення темпів зростання обсягів капітальних інвестицій. Ланцюгові абсолютні прирости та темпи зростання не є стабільними, тому візуально неможливо визначити тенденцію розвитку досліджуваних процесів. Графік динаміки капітальних інвестицій наведено на рис.3.4.

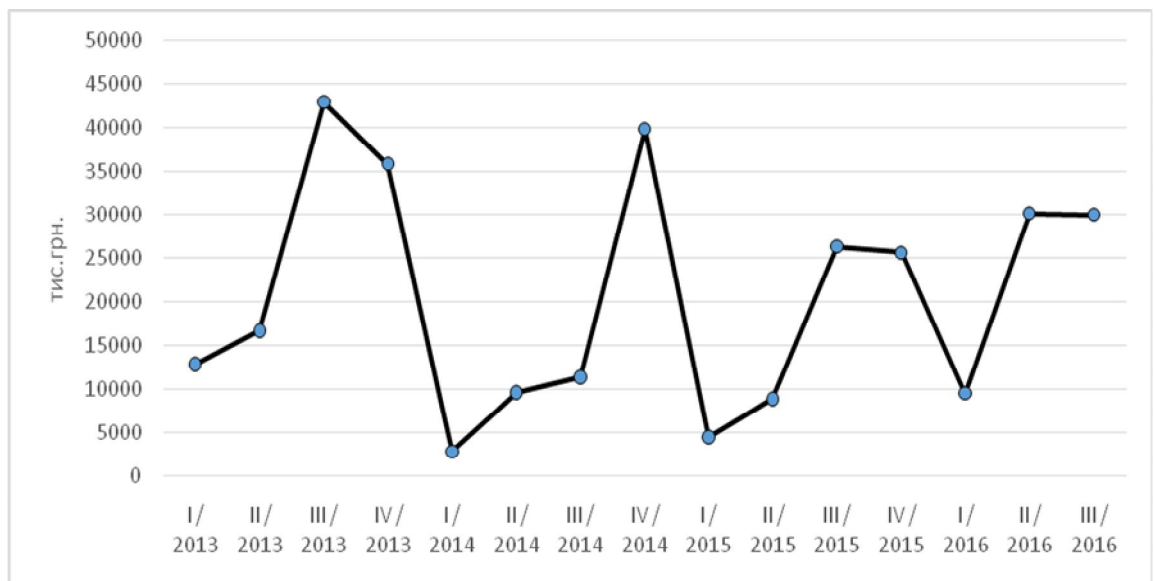

Рис. 3.4. Динаміка обсягів капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» за 2013 – 2016рр.

Розповсюдженим методом аналізу динамічних рядів є дослідження його як функції часу, тобто $y = f(t)$. При такому підході зміну досліджуваного показника пов'язують тільки з полином часу, до того ж вважається, що вплив інших чинників несуттєвий або опосередковано впливає через фактор часу. Даний підхід, безперечно, не може замінити інші, більш складні і точні методи аналізу динамічних процесів. Його завдання - встановлення аналітичної форми часової тенденції (тренду), що найкраще описує досліджуваний динамічний процес. Правильно вибрана крива росту має відповідати характеру зміни тенденції досліджуваного процесу.

Така модель вважається адекватною досліджуваному процесу і відображає тенденцію його розвитку у часі при значеннях R^2 , наближених до одиниці. Для знаходження більш адекватного рівняння трендової моделі інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання застосуємо інструмент «Підбір лінії тренду» з Microsoft Excel. Результати вибору рівняння наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Основні трендові моделі та коефіцієнти детермінації*

Вид рівняння	Рівняння	Коефіцієнт детермінації R^2
Лінійне	$\hat{y}_t = 194,78 + 18947 t$	0,0043
Логарифмічне	$\hat{y}_t = 19089 + 761,31 \ln(t)$	0,0146
Поліном 2-го степеня	$\hat{y}_t = 26653 - 2525,1t + 169,99t^2$	0,053
Поліном 3-го степеня	$\hat{y}_t = 14943 + 5061,7t - 978,07t^2 + 47,836t^3$	0,1065
Степеневе	$\hat{y}_t = 14556 t^{0,046}$	0,002
Експоненційне	$\hat{y}_t = 13301 e^{0,022 t}$	0,0146

* - розраховано на основі даних таблиці 3.4.

Як засвідчують дані табл. 3.5, ні одна з тестованих трендових моделей не задовольняє умови досягнення максимального коефіцієнту детермінації – усі вони є незначними, а отже жодна з моделей не може бути використана при описі досліджуваного процесу. Очевидно, висока ступінь коливань значень

досліджуваного показника потребує використання більш складних прогнозних моделей.

Аналіз структури капітальних інвестицій із використанням наявної інформаційної бази можна провести за наступними напрямками:

- аналіз структури інвестицій за видами активів;
- аналіз структури інвестицій за джерелами фінансування;
- аналіз структури інвестицій у матеріальні активи.

Аналіз структури капітальних інвестицій за видами активів передбачає їх поділ на капітальні інвестиції в матеріальні і нематеріальні активи. Дані, що наведені у відповідній формі статистичної звітності, свідчать, що протягом звітного періоду усі капітальні інвестиції ПАП «Агропродсервіс» були спрямовані в матеріальні активи.

Дані для аналізу структури капітальних інвестицій в матеріальні активи наведено у табл.3.6.

Таблиця 3.6

Структура капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» у матеріальні активи за 2013 – 2015 рр.

Капітальні інвестиції у:	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	Сума тис.грн.	Частка, %	Сума тис.грн.	Частка, %	Сума тис.грн.	Частка, %
житлові будівлі	-	-	10	0,02	28	0,03
нежитлові будівлі	46391	42,80	39333	61,60	15275	18,25
машини, обладнання та інвентар	44333	40,90	23855	37,30	65272	77,96
транспортні засоби	17115	15,80	649	1,02	2884	3,44
земля	643	0,50	23	0,04	262	0,31
Разом	108482	100,00	63870	100,00	83721	100,00

Дані, що наведені в табл.3.6, свідчать, що найбільш питому вагу у структурі капітальних інвестицій в матеріальні активи мають нежитлові споруди (питома вага зменшилась у 2015р. порівняно з 2013р. майже вдвічі) і

машини, обладнання, інвентар (питома вага у 2015р. порівняно із 2013р. зросла майже у 2 рази). Питома вага транспортних засобів протягом даного періоду зменшилась майже втричі: з 15,8% в 2013р. до 3,44% в 2015р. Інші напрями капітальних інвестицій, такі як вкладення у житлові будівлі та землю займають незначне місце у загальному обсязі капіталовкладень.

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування проведено на основі даних табл.3.7. Дані дають підставу зробити висновок, що капітальні інвестиції фінансуються в основному за рахунок власних коштів суб'єкта: їх питома вага протягом останніх трьох років поступово зростає, і у 2015 р. увесь обсяг капітальних інвестицій профінансовано підприємством за рахунок власних коштів.

Таблиця 3.7

Структура капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» за джерелами фінансування в 2013-2015рр.

Джерела фінансування капітальних інвестицій:	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	Сума тис.грн.	Частка, %	Сума тис.грн.	Частка, %	Сума тис.грн.	Частка, %
власні кошти підприємств і організацій	71981	66,35	62501	97,86	83721	100,00
кредити банків та інші позики	36501	33,65	1369	2,14	-	-
Разом	108482	100,00	63870	100,00	83721	100,00

Капітальні інвестиції у сільськогосподарських підприємствах, є важливою складовою господарської діяльності. Результати аналізу інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс», такі як динаміка та структура капітальних вкладень свідчать про досить високий економічний потенціал підприємства, його активну інвестиційну політику. Серед недоліків слід виділити обмежене використання альтернативних (окрім

власних коштів) джерел фінансування інвестицій, а також деяку нестабільність у самому процесі інвестування на підприємстві.

3.3. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності

ПАП «Агропродсервіс»

Інвестиційна діяльність у різних галузях економіки формується під впливом багатьох факторів і особливостей, які характерні тому чи іншому виду діяльності. Деяко унікальними є умови, що властиві сільському господарству, де виробничо-господарські чинники накладаються на окремі соціальні, демографічні і природо-кліматичні та загострюються проблемами вирішення продовольчої безпеки. У аграрній сфері на інвестиційну діяльність підприємств впливають наступні чинники:

1. Природні і біологічні процеси, що характерні для аграрного виробництва (погодні умови, природна циклічність та ритм виробництва), що також впливають на економічні і технологічні умови виробництва (низька оборотність капіталу, велика тривалість виробничого циклу, високий рівень ризиків);

2. Структура галузі, що визначає кон'юнктуру не тільки продовольчого, але і ресурсних ринків, внаслідок цього виникає конкуренція стосовно трудових, матеріальних, інформаційних та інвестиційних ресурсів;

3. Соціальні процеси на селі і демографія, відносини між працівниками, власниками, менеджментом підприємства, залежність приросту трудових ресурсів від умов і якості життя на селі; соціальне середовище у сільській місцевості, у межах якого функціонує аграрний сектор;

4. Особливості аграрної економіки в Україні, зокрема особливості формування відносин у сфері майнової власності, низький рівень наукового забезпечення галузі.

Враховуючи усе вище сказане, інвестиції у сільському господарстві трактують як сукупність усіх видів майнових, грошових і інтелектуальних

цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності аграрної сфери, у результаті чого створюється прибуток чи досягається інший ефект. Важливою особливістю інвестиційної діяльності сільгосппідприємств є їх потреби у інвестуванні соціальної сфери та іншої інфраструктури сільського господарства, тому що сучасна аграрна економіка є не тільки окремою галуззю виробництва, але й способом життя населення на селі.

Досліджуючи інвестиційні процеси у аграрних формуваннях, треба приділити увагу загальним тенденціям інвестиційного ринку, який має складну ієрархічну будову в галузі. Динаміка інвестицій на рівні суб'єктів господарювання впливає з тенденцій, що мають місце на мезо- і макро- рівнях. Функціонуючи в умовах ринку товарів і послуг, українські сільгоспвиробники перебувають під впливом світових інвестиційних процесів. В контексті цього відзначимо, що у значній мірі позитивно на приріст інвестицій як у державу загалом, так й в аграрну сферу зокрема, вплинули трансформаційні процеси, за яких Україна отримала статус країни із ринковою економікою, та вступ її до Світової організації торгівлі. В обидвох випадках отримано доступ до глобальних інвестиційних ресурсів, а західні суб'єкти інвестиційної діяльності – до вітчизняних ринків.

Особливість господарських процесів у сільському господарстві полягає в можливості дослідження внутрішньогалузевої спеціалізації за видами діяльності: у рослинництві, тваринництві, змішаному сільському господарстві і наданні послуг, пов'язаних з сільським господарством. Трансформації, що відбулися у сільському господарстві України за останній період, обумовили пріоритетну роль рослинництва у структурі виробництва продукції, що, у свою чергу, стало причиною того, що більшість інвестицій в аграрні формування Тернопільської області надійшла саме у рослинництво. За даними Тернопільського управління державної служби статистики структура інвестицій у сільськогосподарські підприємства за видами діяльності мала у минулих 2009-2011 роках такий вид (табл.3.8):

Таблиця 3.8

Структура інвестицій за галузями сільського господарства
Тернопільської області у 2009 – 2011 рр, %

Вид діяльності	2009	2010	2011
Рослинництво	88	90	87
Тваринництво	12	6	11
Змішане сільське господарство і послуги	0	4	2

Оскільки дані щодо інвестицій за галузями сільського господарства в 2012 – 2015 рр. недоступні, проте наявні тенденції у сфері інвестування даного виду економічної діяльності (див. табл. 3.9), можуть давати підстави до твердження, що така тенденція розподілу збереглася й на сьогоднішній момент.

Таблиця 3.9

Капітальні інвестиції у сільському господарстві, мисливстві та наданням пов'язаних із ними послуг, тис.грн.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	375875	425135	715329	849221	586936	909006

Більш детальна галузева спеціалізація інвестування в аграрні формування відстежується адміністративних районів: інвестиціях у «рослинництво» спеціалізується більшість районів Тернопільщини. Загалом, аналізуючи галузеву структуру інвестицій аграрних формувань Тернопільської області варто зазначити, що інвестування у тваринництво здійснюється лише декількома районами та є більш концентрованим, тобто у більш-менш суттєвих обсягах відбувається у межах декількох аграрних підприємств: в Бучацькому районі – ТОВ «Бучачагрохлібпром», яке забезпечує майже 58 % інвестицій

району, спрямованих у тваринництво, Тернопільському районі – ПАП «Агропродсервіс» (понад 85 %), Підволочиському районі усі 100 % інвестицій, вкладених в тваринництво належать ТОВ «Україна».

Аналізуючи інвестиційні процеси у ПАП «Агропродсервіс» слід зазначити, що на підприємстві відбулося значне нарощування основних засобів (див. табл.3.10), загальна вартість основних засобів в 2015р. порівняно з 2009р. зросла на (342802/64600,5) 530,65%, тобто практично більше ніж у 5 разів. Значний приріст вартості основних засобів спостерігався протягом 2009 – 2013 рр., після чого спостерігається певна тенденція до сповільнення темпів зростання.

Таблиця 3.10

Динаміка вартості основних засобів ПАП «Агропродсервіс»

	2009	2010	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Вартість основних засобів	64600,5	72165,4	105344,0	148191,0	263737,0	306875,0	342802,0
Темпи зростання, %	-	111,71	145,98	140,67	177,97	116,36	111,71

Останніми роками структура основних засобів характеризується такими даними (табл. 3.11):

Таблиця 3.11

Структура основних засобів ПАП «Агропродсервіс» за 2013 – 2015 рр.

Вартість категорій основних засобів	2013р.	2014р.	2015р.	2015р. до 2013р., +/-	2015р. до 2013р., %
Основні засоби, в т.ч.:	310039	369732	422763	+112724	136,36
земельні ділянки	2164	2187	2449	+285	113,17
будівлі, споруди та передавальні пристрої	214735	256310	276999	+62264	128,99
машини та обладнання	63547	73118	98230	+34683	154,58
транспортні засоби	23176	23875	27590	+4414	119,05
інструменти, прилади, інвентар	6417	14242	17495	+11078	272,64

З даних, наведених в таблиці, із 2013 року на підприємстві відбулося суттєве зростання вартості основних засобів, яке за цей період склало 36,36 %, при чому найбільше зростання відбулося за позиціями «інструменти та прилади»(більше ніж у 2,5 рази) та «машини і обладнання» (у 1,5 рази). Це у певній мірі визначило інвестиційну стратегію підприємства, що спрямована на оновлення технологій ведення господарської діяльності. Інший показник приросту відбувся за вартістю будівель та споруд (на 28,99%), що стало можливим за рахунок побудови нового свинокомплексу у с. Настасів, потужністю 7 тис. тонн м'яса на рік та зернового елеватора ємкістю 49 тис. тонн одночасного зберігання у смт. Козова.

Слід відзначити, що базою для забезпечення такого приросту стала зважена інвестиційна політика, що полягає у ефективному використанні власних коштів. Інвестиційний інструментарій ПАП «Агропродсервіс» не вирізняється особливою різноманітністю, він обмежується інвестиціями в необоротні активи і фінансові інвестиції у вигляді частки в статутному капіталі інших підприємств (табл.3.12).

Таблиця 3.12

Динаміка інвестиційних показників ПАП «Агропродсервіс» (тис.грн.)

Показник	2013р.	2014р.	2015р.
1. Капітальні інвестиції, в т.ч.:	63870	108492	83721
капітальне будівництво	18425	46391	36602
придбання (виготовлення) основних засобів	63870	62101	47119
2. Фінансові інвестиції в частки і паї у статутному капіталі інших підприємств	381	11163	6091

Загалом за досліджуваний період ПАП «Агропродсервіс» здійснило інвестицій у сумі 273718 тис. грн., а обсяг капітальних інвестицій становив 256083 тис. грн., або 93,56% від загального обсягу; фінансові інвестиції були незначними, їх обсяг становив 17635 тис. грн., 6,44%. У структурі капітальних інвестицій капітальне будівництво становило 39,60%, або 101418 тис. грн., а придбання основних засобів – 60,40%, 154665 тис. грн.

Визначаючи вплив цих процесів на показники ефективності господарювання досліджуваного підприємства, проведено ряд розрахунків, що подаються у табл. 3.13.

Дані таблиці свідчать, що протягом досліджуваного періоду прибуток зріс майже у 6 разів. Разом із тим рентабельність у 2015р. зменшилась порівняно з 2013р. на 10,1пунктів, або на 6,2%. Спостерігається зростання середньооблікової чисельності працівників і зростання таких розрахункових показників, як обсяг інвестицій на 1 працівника і отримано прибутку на 1 працівника. Загальна оцінка ефективності інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс» характеризується досить високими показниками рентабельності і прибутковості, як в абсолютному, так й у відносному вираженні.

Таблиця 3.13

Показники ефективності інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс»

Показники	2013р.	2014р.	2015р.	2015р. до 2013р., +/-	2015р. до 2013р., %
Прибуток, тис. грн.	40866	100327	238398	+197532	583,4
Рентабельність, %	163,7	158,4	153,6	-10,1	93,8
Загальний обсяг інвестицій	64251	119655	89812	+25561	139,8
Отримані позики, тис.грн.	156760	37113	-	-156760	0,00
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	499	524	591	+92	118,4
Інвестицій на 1 працівника	128,8	228,3	152,0	+23,2	118,0
Отримано позик на 1 працівника	314,1	70,8	-	-	0,00
Отримано прибутку на 1 працівника	81,9	119,5	403,4	+321,5	492,6

Крім проведеного аналізу, вважаємо за доцільне розглянути інвестиційну діяльність підприємства у контексті його інвестиційної безпеки. Остання, як

складова економічної безпеки підприємства, характеризує такий збалансований обсяг інвестицій, який стане базою для довгострокової позитивної динаміки економічного розвитку суб'єкта господарювання, забезпечить високий рівень фінансування науково-технічної бази і дозволить створити і розвивати інноваційні процеси і механізми. Тобто інвестиційна безпека – це одночасно і економічний стан суб'єкта господарювання, й процес, що характеризує ефективність використання капітальних інвестицій. Активізація інвестиційної діяльності на сучасному етапі вважається важливою передумовою покращення рівня платоспроможності окремих підприємств і організацій, виведення їх зі стану банкрутства і підвищення їх конкурентоспроможності.

До основних індикаторів інвестиційної безпеки можна віднести ступінь зносу основних засобів (порогове значення $\leq 35\%$) і відношення обсягу капітальних вкладень до середньорічної вартості основних засобів (порогове значення $\geq 6\%$). Динаміка зазначених індикаторів, розрахованих для ПАП «Агропродсервіс», наведена в табл. 3.14

Таблиця 3.14

Індикатори інвестиційної безпеки ПАП «Агропродсервіс»

Показник	2013	2014	2015
Знос основних засобів, %	14,9	17,0	18,9
Відношення обсягу капітальних вкладень до середньорічної вартості основних засобів, %	25,8	31,9	21,1

Дані наведені у таблиці, свідчать про задовільний стан інвестиційної безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання. Незважаючи на зростання зносу основних засобів та зменшення відношення капітальних інвестицій до вартості основних засобів, значення цих індикаторів не знаходяться у зоні ризику, що свідчить про ефективну інвестиційну діяльність підприємства.

Аналіз інвестиційної діяльності ПАП «Агропродсервіс» показав високий рівень її ефективності завдяки успішному менеджменту й сприятливим умовам функціонування у мінливому середовищі.

Висновки до розділу 3

1. Основних видами інформації, яка стосується інвестиційної діяльності, вважається фінансова, організаційно-управлінська, технічна, планово-економічна, технологічна інформація. Виявлення наявних джерел інформації про капітальні інвестиції повинно ґрунтуватися на реалізації двох операцій:- виборі інформаційних джерел відповідно до завдань аналізу; систематизації вихідної інформації з врахуванням повноти, точності, узгодженості та порівнянності з метою здійснення подальших аналітичних розрахунків.

2. Проведений аналіз капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» свідчить про високий економічний потенціал підприємства: обсяг чистих інвестицій протягом досліджуваного періоду був додатнім, їх частка у капітальних інвестиціях доволі вагома – понад 50%. Проте слід зазначити зменшення обсягу чистих інвестицій на кінець 2015 року порівняно з цим же показником на кінець 2013 року.

3. Серед недоліків у інвестуванні ПАП «Агропродсервіс» слід виділити обмежене використання альтернативних (окрім власних коштів) джерел фінансування інвестицій, а також деяку нестабільність у самому процесі інвестування на підприємстві за окремими роками.

ВИСНОВКИ

Дослідження методики відображення капітальних інвестицій в обліково-аналітичній системі дав змогу зробити такі висновки:

1. Під капітальними інвестиціями слід розуміти вкладення у придбання і створення необоротних активів в процесі інвестиційної діяльності підприємства. Дане трактування визначає напрями вкладення коштів (придбання за гроші у постачальників чи спорудження, будівництво, розширення, виготовлення власними силами об'єктів), конкретизує об'єкти вкладень (необоротні активи, які будуть використовуватися на підприємстві і як й інші активи будуть приносити економічні вигоди у майбутньому), пов'язує інвестиційні вкладення капітального характеру з інвестиційною діяльністю підприємства загалом.

2. З метою обліку варто розширити класифікацію капітальних інвестицій за рахунок введення таких додаткових класифікаційних ознак: за видами інвестування, сферами застосування, масштабами інвестування, формами одержання ефекту. Це дасть можливість розширити інформаційне поле щодо грошового та майнового інвестування, формами інвестицій у нові об'єкти чи окремі невеликі проекти, одержання значної вигоди від ризикових інвестицій чи незначної ефективності проектів з невеликими ризиками.

3. На відміну від міжнародних правил, визнання в Україні вкладень у придбання необоротних активів капітальними інвестиціями слід оцінити позитивно, оскільки з цим розширюється спектр інформації про природу та послідовність відновлення зношених основних засобів та розширення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання.

4. Обліково-аналітична система щодо капітальних інвестицій має будуватися для задоволення інформаційних потреб основних користувачів, зокрема, власників, акціонерів, державних органів статистики. Проте у нових формах фінансової та статистичної звітності значно скорочено обсяг інформації про капітальні інвестиції. З статистичної звітності вилучена інформація щодо технологічної структури (будівельні роботи, монтаж обладнання, вартість обладнання до монтажу, інші капітальні роботи) та відтворювальної структури

капітальних інвестицій (нове будівництво, реконструкція, розширення, технічне переозброєння діючих об'єктів). Це значно зужує обсяг інформації, необхідної для управління інвестиційними процесами на підприємстві та їх контролю на загальнодержавному рівні.

5. Відображення витрат, пов'язаних з утриманням основних засобів, залежить від їх впливу на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта, і тому для цілей бухгалтерського обліку необхідний чіткий перелік робіт, заходів щодо поліпшення основних засобів та поточного обслуговування, оскільки у першому випадку витрати на поліпшення кваліфікуються як капітальні інвестиції та збільшують вартість поліпшуваних об'єктів. Поточні витрати на обслуговування і ремонт вважаються витратами періоду і в поточному місяці списуються на зменшення прибутку підприємства.

6. Ефективне використання необоротних активів і зниження капіталомісткості можуть бути забезпечені тільки в умовах функціонування сучасних засобів обчислювальної техніки з використанням АРМ бухгалтера, використання яких забезпечує умови раціональне управління діяльністю суб'єкта господарювання. У ПАП «Агропродсервіс» автоматизована система обліку базується на типовій програмі 1-С «Бухгалтерія». Аналітичний облік ведеться у розрізі об'єктів загалом по рахунку 15 «Капітальні інвестиції» без диференціації інформації у розрізі субрахунків діючого Плану рахунків, що створює певні труднощі при заповненні форм річної бухгалтерської та статистичної звітності. Проте такі дії можна вважати оправданими, оскільки на підприємстві в основному капітальні інвестиції вкладаються в основні засоби та відсутні інвестиції в інші необоротні активи нематеріального характеру.

7. Основних видами інформації, яка стосується інвестиційної діяльності, вважається фінансова, організаційно-управлінська, технічна, планово-економічна, технологічна інформація. Виявлення наявних джерел інформації про капітальні інвестиції повинно ґрунтуватися на реалізації двох операцій:- виборі інформаційних джерел відповідно до завдань аналізу; систематизації вихідної інформації з врахуванням повноти, точності,

узгодженості та порівнянності з метою здійснення подальших аналітичних розрахунків.

8. Проведений аналіз капітальних інвестицій ПАП «Агропродсервіс» свідчить про високий економічний потенціал підприємства: обсяг чистих інвестицій протягом досліджуваного періоду був додатнім, їх частка у капітальних інвестиціях доволі вагома – понад 50%. Проте слід зазначити зменшення обсягу чистих інвестицій на кінець 2015 року порівняно з цим же показником на кінець 2013 року.

9. Серед недоліків у інвестуванні ПАП «Агропродсервіс» слід виділити обмежене використання альтернативних (окрім власних коштів) джерел фінансування інвестицій, а також деяку нестабільність у самому процесі інвестування на підприємстві за окремими роками.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз господарської діяльності [текст] : навч. посібник / [за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової] – К. : Центр уч. літ. , 2013. – 384 с.
2. Антони Роберт Н. Основы бухгалтерского учета / Пер. с англ. Б.Херсонский, М.Шнейдерман. – М.: СП «Триада НТТ», 1992. – 318 с.
3. Белоусова Л. І. Інноваційно-інвестиційна активність підприємства : [Монографія] / Л. І. Белоусова. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2006. – 176 с.
4. Бернс В., Хавранек П.М. Руководство по оценке эффективности инвестиций / Пер. с англ. и дополн. изд. – М.: АОЗТ «Интерэксперт», «ИНФРА-М», 1995. – 528 с.
5. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов / Пер. с англ. под. ред. Л.Н.Белых. – М.: Банки и биржи. ЮНИТИ, 1997. – 631 с.
6. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, 2001. – 448 с.
7. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: монографія / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2008ю – 256 с.
8. Боярко І.М. Інвестиційний аналіз : навч. посібник / І.М. Боярко, Л.Л. Гриценко. — К. : Центр уч. літ., 2011. — 400 с.
9. Бухгалтерський облік в Україні [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Р.Л. Хом'як, В.І. Лемішовський, А.С. Мороз та ін. За ред. Р.Л. Хом'яка. — 7-те вид., доп. і перероб. — Львів : Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. — 1224 с.
10. Бухгалтерський облік за національними стандартами. Навчальний посібник. [4-те видання доповнене і перероблене] / [укладачі Я.Д. Крупка, З.В. Задорожний, Б.М. Литвин, Р.О. Мельник]. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 328 с.
11. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: Навчально-практичний посібник / За ред. С.Ф. Голова. – Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2000. – 768 с.
12. Бухгалтерський облік: концептуальні основи теорії. Навчально-практичний

- посібник / Під заг. ред. В.В. Сопко. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 180 с.
13. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищ. навч. закл. / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2005. – 756 с.
14. Бухгалтерський учет [Текст] : учебн. / И.И. Бочкарева, В.А. Быков и др. Под ред. Я.В. Соколова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ТК Велби, изд-во Проспект, 2008. — 776 с.
15. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст] : підруч. / Н.М. Ткаченко. — 3-тє вид., доповн. і переробл. – К. : Алерта, 2008. – 925 с.
16. Бухгалтерський фінансовий облік [текст]: підручник / Ф.Ф. Бутинець та ін.; під заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2009. – 912 с.
17. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку / Пер. з англ. О.Мінін, О.Ткач. – К.: Основи, 1997. – 943 с.
18. Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Орлова Е.Р., Смоляк С.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов. – М.: Дело, 1998. – 248 с.
19. Вильямс Я. Справочник ГААР с комментариями. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 194 с.
20. Винокуров Д. Облік інвестицій відповідно до П(С)БО // Податки та бухгалтерський облік. – 2000. – № 42, С. 2-27.
21. Волошин І. В. Визначення економічної сутності інновацій як об'єкта обліку і аналізу / І. В. Волошин // Економічний аналіз / Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – Випуск 3(19). – С. 261-264.
22. Волошин І. В. Методика оцінки інновацій / І. В. Волошин // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 4. – С. 102-106.
23. Економіка та організація інноваційної діяльності : [підручник] – 3-тє вид. / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 662с.
24. Глазунов В.И. Оценка эффективности использования акционерного капитала // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 3, С. 82-85.

25. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. – К.: ТОВ «Автоінтерсервіс», 1996. – 544 с.
26. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за Міжнародними стандартами. – К.: Економіка, 2000. – 384 с.
27. Голов С.Ф. Фінансовий облік [Текст] : підруч. / С.Ф. Голов, В. М. Костюченко, І. Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко – К. : Лібра, 2005. – 976 с.
28. Гусаков Б.И. Экономическая эффективность инвестиций собственника. – Минск: НПЖ «Финансы, учет, аудит», 1998. – 216 с.
29. Дегтяренко В.Н. Оценка эффективности инвестиционных проектов. – М.: «Экспертное бюро», 1997. – 144 с.
30. Диба В.М. Облік і аналіз необоротних активів : монографія / В.М. Диба. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.
31. Добровський В. Фінансові інвестиції: коментар до П(С)БО 12 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 6, С. 8-12.
32. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: Пер. с англ. / Под ред. С.А. Табалиной. – М.: Аудит, Юнити, 1994. – 560 с.
33. Дьячков М.Ф. Анализ хозяйственной деятельности в строительстве. – М.: Финансы, 1976. – 344 с.
34. Ендовицкий Д.А. Методика оценки денежных потоков инвестиционного проекта // Бухгалтерский учет. – 1998. – № 10, С. 89-94.
35. Задорожний З.В. Актуальні питання облікової політики підприємств щодо необоротних активів / З.В. Задорожний, Л.Г. Семейен, Л.Т. Богуцька. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 237 с.
36. Задорожний З.В. Концептуальні підходи до організації обліку в Україні // Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні: моногр. /З.-М.В. Задорожний, Я.Д. Крупка, І.Я. Омецинська, – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 320 с.
37. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 19.07.1999 р. // Електронна бібліотека “Юрист-плюс”. – К.: ЦКТ, 2000.
38. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. // Електронна бібліотека “Юрист-плюс”. – К.: ЦКТ, 2000.

- 39.Зеленкова Н.М. Финансирование и кредитование капитальных вложений. – М.: Финансы, 1979. – 284 с.
- 40.Зінкевич О.В. Життєвий цикл реальних інвестицій як об'єктів обліку: концептуальні засади / О.В. Зінкевич, І.Д. Лазаришина // Вісник Національного ун-ту водного госп-ва та природокористування. Економіка. – Рівне : НУВГП, 2006. – Вип. 4 (36). – С. 83-88.
- 41.Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский учет в условиях совершенствования хозяйственного механизма. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 185 с.
- 42.Игошин Н.В. Инвестиции. Организация управления и финансирования: Учебник для вузов. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 413 с.
- 43.Ипотечно-инвестиционный анализ: Уч. пособие / Под. ред. засл. деят. науки РФ, проф. В.Е.Есипова. – С.-П.: 1998. – 207 с.
44. Качалин В.В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами ГААР. – М.: Дело, 1998. – 452 с.
- 45.Крупка Я. Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві / Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 5. – С. 11-18.
- 46.Крупка Я. Д. Інвестиційно-інноваційний напрям розвитку підприємства та його інформаційне забезпечення / Я.Д. Крупка //Вісник національного університету водного господарства та природокористування. – Рівне, 2006. – № 4 (36). – С. 193-198.
- 47.Крупка Я. Д. Фінансовий облік : [підручник] – 2-ге вид. доп. і перероб. / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. Я. Микитюк та ін. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 551 с.
- 48.Крупка Я.Д. Облік в будівництві: Підручник / Я.Д. Крупка,З.В. Задорожний, Р.О. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 608 с.
- 49.Крупка Я. Д. Облік інвестицій : [Монографія] / Я.Д. Крупка. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 302 с.
50. Крупка Я.Д. Облік інвестиційно-інноваційної діяльності : навч. посібник / Я.Д. Крупка, С.В. Питель, І.В. Мельничук. –Тернопіль: Крок, 2016. – 255 с.
- 51.Кундеус О. М. Особливості розвитку інтеграційно-кластерних процесів в АПК / О. М. Кундеус // Інноваційна економіка. – 2014. – №6. – С. 42-48.

52. Кундеус О. М. Формування ефективної інноваційної політики / О. М. Кундеус // Інноваційна економіка. – 2010. – №2. – С. 8-15.
53. Литвин Б.М. Аналіз господарської діяльності в будівництві. – Львів: Світ, 1992. – 272 с.
54. Литвин Б.М. Планування діяльності будівельного підприємства: Навч. посібник / Б.М. Литвин. – К.: «Хай Тек Прес», 2007. – 320 с.
55. Литвин Б.М. Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів / Б.М. Литвин, Я.Д. Крупка // Будівельне виробництво. Міжвідомчий науково-технічний збірник. – 2001. – № 42. – С. 92-97.
56. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз. Навч. посіб. / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К.: «Хай Тек Прес», 2008. – 336 с.
57. Лимитовский М.А. Основы оценки инвестиционных и финансовых решений. – М.: Дека, 1996. – 112 с.
58. Липсиц И.В., Коссов В.В. Инвестиционный проект: Методы подготовки и анализа: Учебно-справочное пособие. – М.: БЕК, 1996. – 304 с.
59. Лишиленко О.В. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підруч. / О.В. Лишиленко — К. : ЦНЛ, 2005. — 528 с.
60. Лучко М.Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови: монографія / М.Р. Лучко. – К.: КНЕУ, 2007. – 263 с.
61. Мелкумов Я.С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирования инвестиционных проектов. – М.: ИКД«ДИС», 1997. – 160 с.
62. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 1997. Переклад з англ. за ред. С.Ф.Голова. – К.: ФПБАУ, 1998. – 735 с.
63. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства : [Монографія] / П. П. Микитюк. – Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2007. – 296 с.
64. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є.В. Мних ; Київський нац. торг.-екон. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2008. – 513 с.
65. Назарова І.Я. Інвестиційні процеси при перетворенні підприємств: критерії визнання та інформаційне забезпечення / І.Я. Назарова // Ефективність інвестиційного процесу в Україні: стан, проблеми і перспективи: зб. мат.

- Всеукр. наук.-практ. конф. – Тернопіль: Принтер-інформ, 2005. – С. 211-214.
66. Назарова І.Я. Особливості формування облікової політики при об'єднанні підприємств // Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні: моногр. /З.-М.В. Задорожний, Я.Д. Крупка, І.Я. Омецінська, –Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 320 с.
67. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» – Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
68. Нидлз Б. и др. Принципы бухгалтерского учета / Б.Нидлз, Х.Андерсон, Д.Колдуелл: Пер. с англ. / Под ред. Я.В.Соколова. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 496 с.
69. Новодворский В.Д., Хорин А.Н., Слабинский В.Т. Бухгалтерская отчетность: какой ей быть? // Бухгалтерский учет. – 1993. – №5, С.14-20.
70. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений: Пер. с англ. под. ред. А.Н.Шохина. – М.: Банки и биржи, БНИТИ, 1997. – 247 с.
71. Островская О.П. Информационное обеспечение рынка ценных бумаг // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 3, С. 74-81.
72. Палий В.Ф. Концепция развития бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет. – 1993. – №5, С.3-14.
73. Палий В.Ф., Соколов Я.В. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
74. Пархоменко В.М. Про реформування бухгалтерського обліку в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. – № 7, С. 3-8.
75. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. – К.: Лібра, 1998.– 392с.
76. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. – К.: Либра, 1996. – 344 с.
77. Петрик О., Чумакова І. Облік, аналіз і аудит капітальних інвестицій відповідно до міжнародних і національних стандартів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 9, С. 24-34.

78. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» – Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2000 р. № 92. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-0>.
79. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» – Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.
80. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» – Наказ Міністерства фінансів України від 7.11.2003 р. № 617. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1054-03>.
81. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість» – Наказ Міністерства фінансів України від 2.07.2007 р. № 779. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0823-07>.
82. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні – Закон України (з наступними змінами і доповн.) від 16 липня 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
83. Про інвестиційну діяльність – Закон України (із змінами) від 18.09.1991р. № 1560-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>.
84. Податковий кодекс України – Кодекс України (зі змінами) від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17>.
85. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 423 с.
86. Рахман З., Шеремет А. Бухгалтерский учет в рыночной экономике. – М.: ИНФРА, 1996. – 272 с.
87. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 192 с.
88. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік [текст] : навч. посіб. / І.Б. Садовська, Т.В. Божидарнік, К.Є. Нагірська. – Київ : Центр уч. літ., 2013. – 688 с.

89. Самбурська Н.І. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами: теорія і практика (на прикладі підприємств водопровідно-каналізаційного господарства): монографія / Н.І. Самбурська; Полтавський ун-т економіки та торгівлі. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – 289 с.
90. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебн. пособие для вузов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 176 с.
91. Сопко В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 448 с.
92. Старик Д.Э. Как рассчитать эффективность инвестиций. – М.: Финстатинформ, 1996. – 92 с.
93. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорія інвестицій: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000, – 160 с.
94. Теория и методы оценки недвижимости: Учебное пособие / Под ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук., проф. В.Е.Осипова. – С-П.: СПбГУЭФ, 1998. – 159 с.
95. Федоренко В.Г. Інвестування : підручник / В.Г. Федоренко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Алтера, 2008. – 448 с.
96. Фінансова звітність за національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Практичний посібник. – К.: Лібра, 1999. – 336 с.
97. Фінансовий облік [Текст] : навч. посіб. / За ред. В.К. Орлової, М.С. Орлів, С.В. Хоми. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 510 с.
98. Чебанова Н.В. Фінансовий облік [Текст] : підруч. / Н.В. Чебанова, Т.І. Єфименко — К. : Вид. центр «Академія», 2007. — 704 с.
99. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Пер. с англ. под ред. Л.П.Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.
100. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ /Под ред. проф.Я.В.Соколова. –М.: Финансы и статистика, 1997.– 576 с.
101. Чедвик Л. Основы финансового учета / Пер. с англ. под ред. В.А.Микрюкова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 252 с.
102. Четыркин Е.М. Финансовый анализ производственных инвестиций. – М.: Дело, 1998. – 233 с.

103. Чумакова І. Аудит і оцінка економічної ефективності інвестицій підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 1997. – № 9, С. 27-29.
104. Чумаченко Н.Г. Бухгалтерский учет: прошлое, настоящее ... будущее?! // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. – № 4, С. 2-12.
105. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності, – К.: Генеза, 1997. – 266 с.
106. Шилов Э.И., Кухленко О.В., Гойко А.Ф. и др. Методы оценки эффективности и привлекательности инвестиционных проектов (методические рекомендации). – К.: КГТУСА, 1996. – 91 с.
107. Яремко І.Й. Теорія бухгалтерського обліку: Навчальний посібник / І.Й Яремко.– Львів: «Новий Світ-2000», 2004. – 240 с.